

Strasbourg, 3 decembrie 2001

DGIV/EDU/CIT (2001) 45
Slovenia

Politica educației pentru cetățenie democratică și managementul diversității în sud-estul Europei

Raport național SLOVENIA

Janez KREK

Traducerea: Adrian Lica
Traducere autorizata de Comisia Statelor Unite pentru Democratie

Opiniile exprimate în lucrarea de față aparțin autorului și nu reflectă nepărat politica oficială a Comisiei pentru educație a Consiliului Europei sau a Secretariatului acestei instituții.

Cercetarea a fost realizată cu sprijinul financiar al Austriei și Elveției, în cadrul Pactului de Stabilitate.

1. Context național – social, politic și cultural

În 1990, la începutul existenței sale ca națiune independentă, Slovenia se afla într-o poziție relativ bună (OECD). Având o populație de două milioane de locuitori, ea reprezenta o parte prosperă a fostei Iugoslavii, învecinându-se cu Italia, Austria și Ungaria, având legături strânse doar cu acestea, ci și cu Germania și alte țări occidentale. Structura sa etnică este omogenă și nu a suferit modificări semnificative după 1991 (conform recensământului din 1991, populația Sloveniei cuprinde 88 % sloveni, predominant catolici, minoritatea maghiară și italiană la granițele cu Ungaria și Italia, imigranți din alte regiuni ale fostei Iugoslavii: sârbi, croați etc.). Minoritatea italiană și cea maghiară (0,16 % și respectiv 0,43 %), precum și minoritatea romilor beneficiază de protecție legală și constituțională.

În 1991, au apărut principalele schimbări politice: constituirea Sloveniei ca stat independent, adoptarea noii Constituții care promova democrația bazată pe principiile drepturilor omului și supremația legii și, nu în ultimul rând, implementarea pluripartitismului politic și a economiei de piață.

Dacă putem diferenția situația globală a Sloveniei de cea din alte părți ale fostei Iugoslavii, în 1991, factorii importanți care au influențat situația politică au fost dați de structura etnică omogenă, de distanța geografică față de “politica Belgradului”, de consensul politic al națiunii și al principalelor partide politice în favoarea democrației și împotriva oricărei forme de totalitarism.

În 1991, Slovenia a obținut rapid independența, fără pericolul unui război civil. Alegerile din 1992 au arătat că obiectivele politice ale Sloveniei erau obținerea prosperității economice și sociale și integrarea în Uniunea Europeană.

După obținerea independenței au fost necesare schimbări substanțiale în mai multe domenii, inclusiv în sistemul de guvernământ și legislativ și, foarte important din punct de vedere al educației și formării profesionale, în structura industriei și a pieței muncii. În anii următori, produsul intern brut (PIB) s-a diminuat substanțial și a crescut numărul șomerilor.

Slovenia a continuat în această decadă promovarea politicii de stabilizare macroeconomică. Din 1993, s-a obținut creștere economică. Estimările recente arată că rata de creștere anuală a fost de 3,5 – 5,2 % pentru ultimii 5 ani (1996 – 2000)¹. Estimarea puterii de cumpărare pe anul 2000 arată că Slovenia a atins 73 % din media UE². După o creștere a șomajului în perioada următoare obținerii independenței, rata șomajului a scăzut în ultimii trei ani și a atins media de 7 % în anul trecut, conform standardelor Organizației Internaționale a Muncii (aceasta fiind sub 8,4 %, media Uniunii Europene fiind 15 % – conform Biroului de Analize Macroeconomice). Slovenia a cunoscut diferite schimbări, dezvoltând o economie de piață liberală și competitivă și, în general, a trecut prin aceleași situații ca și celelalte țări în tranziție. Datorită refacerii economice rapide, societatea a reușit să păstreze o structură socială relativ stabilă, sistemul de învățământ fiind unul dintre principalii factori generatori de coeziune socială.

Unul dintre cele mai importante elemente ale politicii guvernului în ultima decadă a fost continuarea reformelor necesare. Din 1992, toate partidele politice semnificative au

participat în diferite coaliții de guvernare, dar principalele caracteristici ale electoratului s-au păstrat. În mod surprinzător, la alegerile generale din 1992, 1996 și 2000, Partidul Liberal Democrat a fost lider și a format coaliții guvernamentale. Un efect pozitiv a fost acela că guvernele ultimei decade au asigurat continuitatea reformelor economice și a altor politici, inclusiv a politicilor și reformelor educației.

În prezent, Slovenia negociază aderarea la Uniunea Europeană și se pare că va îndeplini condițiile economice, politice și celelalte criterii pentru a deveni membră a Uniunii Europene.

1. Politica și baza legislativă

Considerații generale

Principala caracteristică a ultimei decade este aceea că sistemul educativ a trecut printr-o reformă graduală, dar comprehensivă.

În perioada 1990 – 1992, când fosta Iugoslavie se dezintegrează și Slovenia devenea stat independent, politica educației nu a constituit o prioritate pentru primul guvern democratic, dar coaliția guvernamentală care a preluat conducerea țării în mai 1992 a început pregătirile pentru o reformă amplă a sistemului educațional. Aspectele teoretice, conceptuale, au fost discutate public în perioada 1992 – 1994. Rezultatul acestor dezbateri a fost “Cartea albă a educației în Republica Slovenă”, publicată în ianuarie 1995 (varianta în limba engleză, în 1996)³. Conform liniilor directoare astfel stabilite, procesul reformei legislative și a curriculum-ului s-a bazat pe valorile politice, culturale și morale reflectate în drepturile omului, “respectul pentru lege”, democrația pluralistă, toleranță și solidaritate. Filosofia și principiile care au stat la baza reformei au fost:

1. accesibilitatea și transparența sistemului public de învățământ;
2. neutralitatea legislativă;
3. posibilitatea opțiunii la toate nivelurile;
4. democrația, autonomia și egalitatea de șanse;
5. calitatea procesului de învățare, mai presus de acumularea de informații.

Anul următor, în februarie 1996, Parlamentul a adoptat cele mai importante legi ale educației (Legea organizării și finanțării, Legea instituțiilor de învățământ preșcolar, Legea învățământului primar, Legea liceelor teoretice (clasice), Legea învățământului profesional și vocațional, Legea educației adulților)⁴, iar în anii următori, legi privind titlurile academice și profesionale, inspectoratele școlare, școlile de muzică și plasamentul copiilor cu nevoi speciale. Urmând o logică diferită, Legea învățământului superior a fost adoptată în 1993 și a fost modificată anul trecut.

Pe scurt, principalele schimbări introduse prin procesul de reformă au fost: diversificarea programelor pentru învățământul preșcolar; învățământul obligatoriu primar și secundar inferior de opt ani a fost extins cu un an, prin înscrierea la școală a copiilor la vârsta de șase ani (în loc de șapte ani); introducerea unei evaluări descriptive în primii trei ani ai învățământului obligatoriu de nouă ani și a unei evaluări externe la finalul claselor a 3-a, a 6-a și a 9-a; studiul timpuriu al unei limbi străine; forme flexibile de diferențiere în al doilea ciclu și diferențiere parțial externă prin opțiuni grupe de aptitudini, în al treilea ciclu (ultimii trei ani ai învățământului obligatoriu); în învățământul secundar superior, cea mai importantă schimbare a constituit-o introducerea examinării finale externe (*matura*), ca “bilet de intrare/acces” în învățământul superior; în învățământul profesional a fost introdus un nou sistem dual.

S-a renunțat complet la sistemul anterior al inspecțiilor școlare, în favoarea unui nou. Noul cadru legislativ a oferit posibilitatea înființării unor grădinițe și școli independente (particulare), finanțate în proporție de 85 % - 100 % din bugetul de stat.

După stabilirea noului cadru legislativ al educației, în 1996, a început procesul de reconstruire a curriculum-ului pentru învățământul preuniversitar. Reforma curriculum-ului s-a desfășurat în cea mai mare parte între 1996 – 1999. Cu toate acestea, implementarea anumitor schimbări solicitate de legislația educației nu se va încheia până în 2005. Ca urmare a modificării programelor școlare, în 1999 ministerul a inițiat dezvoltarea unor mecanisme suplimentare de monitorizare a implementării reformei și a calității activității școlilor. Asigurarea și evaluarea calității, pe baza principiului autoevaluării instituționale cu sprijin extern al instituțiilor specializate, a devenit un obiectiv strategic⁵.

Concluzia generală a fost că reforma a reușit să modernizeze, să liberalizeze și să dezvolte sistemul educațional. Procesul de reformă a impus, de asemenea, crearea unor instituții – de exemplu, Centrul Național pentru Educația Adulților (1990 - *Andragoški center Slovenije*, ACS), Centrul Național de Examinare (1993 - *Državni izpitni center*, RIC), Centrul pentru Învățământ Profesional (1995 – *Center za poklicno izobraževanje*, CPI), Școala Directorilor (1995 – *Šola za ravnateljce*, ŠR), Centrul pentru Activități Extrașcolare (1995 – *Center za šolske in obšolske dejavnosti*, CŠOD).

Paradoxal, un rezultat al reformei a fost acela că sistemul de învățământ a fost centralizat, dar și descentralizat, în același timp. În general, legislația educației a promovat un sistem democratic și funcțional și împărțirea puterii de decizie. A fost promovată autonomia școlii și a profesorilor, autonomia experților etc. Pe de altă parte, s-au făcut și câțiva pași către centralizare, de exemplu în ceea ce privește finanțarea. Înainte de 1990, finanțarea sistemului de învățământ era descentralizată. Școlile erau finanțate, în general, de municipalități, prin urmare, în regiunile mai puțin prospere, salariile profesorilor erau considerabil mai mici. De aceea, sistemul de finanțare a fost centralizat după crearea statului independent. A fost o soluție rapidă pentru a obține egalitatea și transparența absolut necesare în condițiile dezvoltării unui nou sistem al municipalităților.

Sistemul educațional din Slovenia este încă în curs de implementare a schimbărilor definite de reglementările legislative și curriculare și de evaluare a soluțiilor deja implementate în sistem. În acest moment este dificilă o discuție despre soluțiile și eventualele schimbări viitoare, deoarece măsurile luate au fost larg acceptate și nu par să existe solicitări sau nevoi pentru o nouă reformă a educației. Mai mult, un număr de decizii dintre cele contestate au fost deja modificate. O viziune mai puțin generoasă ar putea considera aceasta ca un semn al stagnării în domeniul politicii educației. În orice caz, există încă o nevoie acută de ameliorare a condițiilor materiale și financiare ale sistemului de învățământ.

În viitorul apropiat, înnoirea se va orienta probabil spre asigurarea transparenței sistemului, pe posibilitatea emiterii unor judecăți obiective privind funcționarea corectă a sistemului și pe dezvoltarea și schimbarea treptată a structurilor existente. Guvernul format după alegerile din 2000 are o poziție bună în Parlament și un mandat până în 2004. Acesta și-a construit politica educației pe baza reglementărilor legislative și curriculare existente, iar politica educației pentru cetățenie democratică și managementul diversității (ECD/MD) se bazează pe cadrul legislativ și conceptual existent.

Nu există programe “speciale” pentru ECD ale guvernului sau Băncii Mondiale. Politica educației și deciziile guvernului includ educația pentru cetățenie democratică și managementul diversității ca o componentă a reformei curriculum-ului.

Bazele legislative și constituționale

Conform Constituției adoptate în 1991, acordurile și convențiile internaționale au devenit o componentă a ordinii legislative interne. “Legile și reglementările trebuie să fie în concordanță cu principiile general acceptate ale legislației internaționale și ale tratatelor în care Slovenia este angajată. Tratatul ratificate și publicate vor fi nemijlocit aplicate” (Articolul 8 al Constituției).

Constituția garantează drepturile și libertățile fundamentale ale minorităților protejate constituțional. “Pe teritoriul său, Slovenia va proteja drepturile omului și libertățile fundamentale. Va proteja și garantează drepturile comunităților italiene și maghiare autohtone” (Articolul 5 din Constituție). Drepturile și libertățile omului sunt definite în a doua parte a Constituției (Articolele 14 – 65).

Articolul 11 prevede că “în Slovenia, limba oficială este slovena” și în același timp garantează că “în municipalitățile în care locuiesc minorități maghiare sau italiene, limbile italiană sau maghiară vor fi, de asemenea, limbi oficiale”. Articolul 64 stipulează în detaliu drepturile speciale ale comunităților italiene sau maghiare, din Slovenia⁶. Articolul 65 prevede că statutul și drepturile speciale ale comunității rome din Slovenia “vor fi reglementate prin lege”.

Trebuie să menționăm articolul 7 care stipulează: “Statul și comunitățile religioase vor fi separate. Comunitățile religioase se vor bucura de drepturi egale; ele își pot desfășura liber activitățile”. Conform Constituției, separarea dintre stat și religie a fost unul dintre principiile de bază ale statului și a constituit un factor important în discuțiile și concepția educației pentru cetățenie în Slovenia.

Legislația educației

Este imposibil de analizat în acest raport întreaga structură a legislației educației din perspectiva ECD și a diversității. Soluții specifice ale cadrului legislativ al educației vor fi dezbătute ulterior în text. Aici ne vom referi la obiectivele generale ale educației care se regăsesc în întreaga sa structură. Aceste valori și principii fundamentale au fost definite în “cea mai generală lege, referitoare la organizarea și finanțarea învățământului preuniversitar, numită “Legea organizării și finanțării educației” (OFEA), articolul 2:

“Sistemul de educație din Slovenia va urmări:

- să asigure dezvoltarea optimă a indivizilor, fără deosebire în funcție de sex, statut social și cultural, religie, origine etnică, handicapuri fizice sau mintale;
- să educe pentru toleranță reciprocă, dezvoltând conștiința egalității în drepturi a femeilor și bărbaților, respectul pentru diversitatea umană și cooperarea reciprocă, respectul pentru drepturile și libertățile fundamentale ale copiilor și ale oamenilor, promovarea egalității de șanse între femei și bărbați, dezvoltarea capacității de a trăi într-o societate democratică;
- să dezvolte capacitățile lingvistice și să promoveze conștientizarea statutului limbii slovene ca limbă a statului sloven, iar în regiunile mixte din punct de vedere etnic, să promoveze învățarea limbilor italiană sau maghiară, pe lângă limba slovenă;
- să stimuleze conștiința integrității individuale;
- să dezvolte conștiința cetățenilor și a identității naționale, precum și cunoașterea istoriei și culturii slovene;
- să stimuleze participarea la procesul de integrare europeană;
- să promoveze posibilitatea de opțiune la toate nivelurile de învățământ;
- să ofere educație corespunzătoare nivelului de dezvoltare și vârstei fiecărui individ;

- să garanteze oportunități egale de educație pentru copiii defavorizați social;
- să garanteze oportunități egale de educație pentru copiii, tinerii și adulții cu nevoi speciale;
- să promoveze învățarea permanentă;
- să determine pe fiecare să acumuleze un volum de cunoștințe și să obțină o calificare;
- să determine un procent cât mai mare al populației să obțină cel mai înalt nivel de educație posibil, fără a scădea nivelul de dificultate;
- să determine un procent cât mai mare din populație să-și dezvolte și să atingă cel mai înalt nivel posibil de creativitate”⁷.

O caracteristică importantă a sistemului de învățământ sloven a fost trasată de articolul 72 al legii, care definește sensul clar al “autonomiei școlilor” și reglementează “ utilizarea autonomă a proprietății școlii”⁸.

1.1. Educația pentru cetățenie democratică

1.1.1. Curriculum

În partea introductivă, Cartea Albă⁹ acordă o mare importanță educației pentru cetățenie. Principiile stipulate în acest document exprimă nevoia de educație pentru democrație. “Cunoașterea și puterea gândirii critice și a tehnicilor de argumentare dobândite în școală sunt esențiale pentru a face față tendințelor și presiunilor ideologice, politice și religioase sau de altă natură. De aceea, curriculum-ul și angajarea profesorilor, experților și administratorilor trebuie să se facă independent de forțele politice din acel moment, din societate”. “Neutralitatea (independența) școlilor publice privind concepția despre lume și viață trebuie să fie garantată prin lege și prin alte regulamente. Este esențial ca elevii, părinții, profesorii și publicul larg să cunoască elementele democratice ale tradițiilor noastre culturale”.

...**Educația pentru participare la procesele democratice:** “Premisele educației din școală și din grădiniță sunt drepturile omului și ale copilului. În aceste instituții, copiii se familiarizează cu diferite moduri de integrare în comunitate, în relație directă cu educația pentru toleranță, solidaritate și responsabilitate”. “Cursul firesc al vieții și activității din școli și grădinițe – ca instituții prin care dobândesc normele fundamentale de comportament și comunicare, bazate pe concepția despre libertatea individuală care nu trebuie să limiteze libertatea celorlalți”. “Premisa esențială pentru participarea în procesele democratice o reprezintă și dezvoltarea spiritului critic, a puterii de decizie și a judecății (gândirii) autonome”. Nu în cele din urmă, școala este vazută ca locul care creează și formează un public democratic”. “Școala joacă un rol important în dezvoltarea capacității de a participa la procesele democratice. Conținutul curriculum-ului, disciplinele școlare (varianțe ale educației civice), ca și organizarea curriculum-ului au un rol important în acest proces”.

Aceste principii fundamentale stabilite de *Cartea Albă a educației din republica Slovenă* pot fi considerate drept un cadru general nu doar pentru legislația educației, ci și pentru politica educației din ultima decadă, în Slovenia. Rezultatele reformei curriculum-ului, realizată în perioada 1996-1999, constă într-un nou curriculum național care include noi programe școlare pentru învățământul obligatoriu (primar și secundar inferior), pentru învățământul secundar superior (pentru toate programele de acest nivel), pentru învățământul profesional și tehnic.

O schimbare esențială în elaborarea noilor programe școlare a fost renunțarea la definirea conținutului fiecărei discipline, stabilindu-se doar obiectivele educaționale, oferind astfel autonomie profesorilor să aleagă metodele de predare și conținutul disciplinelor.

În general, obiectivele educaționale corespund valorilor și principiilor promovate de *Cartea Albă* și de legislația educației.

Locul educației civice în curriculum

În principiu, în normele și documentele curriculum-ului național, educația pentru cetățenie este văzută ca educație civică, în care se învață despre societate, drepturile omului, democrație, sistemul politic etc.

Cartea Albă a subliniat că învățământul de stat – și implicit educația pentru cetățenie democratică – trebuie să aibă caracter laic și universal: “Învățământul de stat are caracter laic și nu este sub influența sau monopolul unor anumite biserici, partide sau grupuri cu diferite concepții ideologice despre viață. Școlile și grădinițele laice sunt instituții pentru toți, indiferent de concepția personală despre viață, religie sau filosofie sau de alte convingeri sau opinii.”

De fapt, în Slovenia, există două concepții divergente referitoare la statutul educației civice în școlile publice.

Conform primei abordări – reflectată în acest moment în legislație – conținutul educației civice este predat și învățat prin intermediul diferitelor discipline, dar sunt, de asemenea, reunite într-o disciplină specifică, *obligatorie* pentru *toți* elevii. Aceasta transmite valorile fundamentale, general acceptate și trebuie să îndeplinească – ca orice altă disciplină – criteriile *non-ideologice* și *neutralității*, întrucât îndoctrinarea nu este un obiectiv al procesului didactic.

A doua abordare a educației civice are două variante. În prima variantă (A), educația civică ar trebui să fie o disciplină *obligatorie* pentru *toți* elevii (în școlile de stat), bazată pe un sistem de valori specific. În Slovenia, atât Partidul Comunist, cât și biserica au solicitat școlii să creeze o anumită concepție despre lume prin această disciplină și prin toate celelalte; în primul caz, această concepție era cea marxistă, în al doilea, cea catolică. În a doua variantă (B), educația civică este o disciplină *alternativă* la educația religioasă (opțională). De fapt, doctrina (dogma) era principala preocupare a acestei abordări. Disciplina este văzută ca învățare a unei religii (catolică) și de aceea trebuie să fie opțională. În consecință, alternativa sa – de exemplu, educația pentru cetățenie care este văzută de Biserică drept “etica laică” – “devine” o disciplină opțională.

Cartea Albă a militat pentru prima abordare care a fost acceptată în momentul adoptării legilor educației. Deși a doua abordare avea susținătorii ei, nimeni nu mai militează acum pentru varianta A. Cel mai important și probabil cel mai insistent susținător al variantei B este acum Biserica Romano-Catolică.

În “noua” clasă a 9-a a învățământului primar curriculum-ul cuprinde o disciplină “Educația civică și morală (etică)”, obligatorie, 1 oră pe săptămână din numărul total de ore în clasele 7 – 8 (3,3% din numărul total de ore prevăzut pentru clasele 7 – 8). Aceasta este, de fapt, succesoarea unei discipline cu o istorie interesantă. În fosta Iugoslavie, ea se numea “educație socio-morală” - în învățământul secundar-superior se numea “autoconducere și fundamentele marxismului” (engl., *self-management and the Fundamentals of Marxism*) – iar în anii '90, înainte de reforma curriculum-ului, disciplina a făcut în continuare parte din curriculum-ul propus pentru experimentare. În acea perioadă s-a numit “etică și societate”. “Educația socio-morală era disciplină obligatorie în clasele 7 – 8, în învățământul general de 8 ani (3% din numărul total de ore, în clasele 7 – 8, ceea ce înseamnă că în învățământul

obligatoriu de 9 ani, această disciplină începe să fie studiată cu un an mai devreme decât în învățământul de 8 ani, dar în mod curios ea nu a fost inclusă în curriculum-ul pentru clasa a 9-a).

Pe lângă această disciplină, noul curriculum pentru învățământul de 9 ani a alocat trei săptămâni pe an pentru activități practice, cum ar fi: zile dedicate activităților culturale, zile dedicate științelor, *muncă în comunitate*, zilele sportului. Fiecare școală își definește în programul anual scopurile educaționale și conținutul activităților.

În cadrul procesului de reformă a curriculum-ului, grupuri de experți din diferite domenii, precum istorie, geografie, studii sociale (obiect de învățământ în ultimii ani ai învățământului obligatoriu) etc, au lucrat împreună pentru a elabora o programă coerentă pentru ECD – ca disciplină trans-curriculară. Astfel, finalitățile diferitelor discipline ca istoria, geografia etc., includ – sau cel puțin ar trebui să includă – și finalități ale educației pentru cetățenie (ECD). Orientarea generală a fost nu doar de a include în programa altor discipline obiectivele *educației civice*, ci mai general, “cunoștințe despre societate”.

Trebuie menționat că în noul curriculum numărul de ore alocat limbilor străine a crescut: studiul primei limbi străine începe în clasa a patra (la vârsta de nouă ani), iar a doua limbă străină este introdusă ca disciplină opțională în clasa a șaptea.

Învățământul secundar superior cuprinde diferite discipline ce pot fi legate de educația pentru cetățenie: filosofie, sociologie, istorie, geografie etc. Educația civică nu este însă disciplină separată în învățământul secundar (gymnasium). Intenția a fost (cel puțin din partea Biroului Educației) de a introduce o nouă disciplină, “cultura cetățeniei” (engl., *citizenship culture*), ca obiect separat și distinct. Un grup de experți s-a reunit în acest an pentru a o elabora în cadrul “disciplinelor opționale obligatorii” (până la 300 de ore, adică 6% din numărul total de ore), școlile trebuie să desfășoare 15 ore de cultură civică și alte 15 ore de educație pentru pace. Spre deosebire de celelalte materii, “opționalele obligatorii” nu au o programă elaborată la nivel național, ci doar niște recomandări, fiind adesea organizate sub forma unor excursii, tabere etc. Cu toate că școlile au posibilitatea să organizeze până la 150 de ore de educație civică, se rezumă de cele mai multe ori la un minimum de 15 ore impus. Aceste discipline opționale pot fi predate de profesorii școlii, dar și de alte persoane abilitate. Condițiile impuse acestei noi categorii de “profesori” au fost flexibile, iar cele șase procente din numărul de ore ale programului de 4 ani școlari nu sunt de neglijat din mai multe puncte de vedere – inclusiv financiar – astfel că scena educației a devenit foarte dinamică, oferind o varietate de activități și de actori educaționali, cum ar fi organizațiile non-guvernamentale sau experții/consultanții independenți. Școlile aleg diverse programe și pe cei care le desfășoară din “*Catalogul disciplinelor opționale*”, editat anual de *Consiliul pentru Educație*. Merită remarcat că din cele peste 370 de pagini conținând diferite programe educative, numai trei pagini sunt ocupate de ofertele de *educație/cultură civică*, ceea ce reprezintă un minimum.

Educația și formarea profesională: în programele de 2, 3 sau 4 ani, există disciplina “Științe sociale”, care ar trebui să ofere spațiu și educației civice (culturii civice). Programul de doi ani conține 85 de ore de științe sociale (4,2% din curriculum). Programul de doi ani în care sunt acceptați elevi care nu au terminat învățământul obligatoriu cuprinde 190 de ore de științe sociale (5,6% din curriculum). Scopurile educației civice în cadrul acestei discipline trebuie să fie similare cu cele ale educației pentru cetățenie sau ale eticii din învățământul obligatoriu, deoarece sunt propuse pentru elevi ce nu au absolvit învățământul elementar. Programul de trei ani în sistem dual include minimum 105 ore de științe sociale (2,4%), iar în

sistem non-dual, minimum 210 ore (5,6%). Programul de învățământ vocațional de patru ani cuprinde 140 de ore de istorie și 140 de ore de științe sociale (5,5% din curriculum). De fapt, acesta nu cuprinde un conținut propriu educației civice, deoarece istoria, geografia și sociologia au ocupat, cu teme specifice, întregul spațiu alocat disciplinei “științe sociale”.

Manuale și materiale didactice auxiliare există doar pentru învățământul vocațional de trei ani, dar pentru cel de doi ani nu sunt disponibile manuale noi.

Din perspectiva educației pentru cetățenie, faptul că în învățământul profesional educația civică nu constituie o disciplină separată precum sociologia, istoria sau geografia, are un impact puternic. Din cauza intereselor profesionale ale experților din grupul de lucru care a elaborat programa, disciplina “științe sociale” este divizată în cele trei domenii (sociologie, istorie, geografie), consecința negativă fiind aceea că educația civică nu a fost introdusă în programă. Într-adevăr, profesorii au propria autonomie, iar programa oferă totuși posibilitatea predării educației civice. Dar, din moment ce profesorii de științe sociale privesc învățarea noțiunilor de democrație (educația civică) ca pe ceva mai degrabă străin, exterior procesului didactic, și cum nu au fost suficient sprijiniți din exterior, putem spune că acest lucru nu se va întâmpla în practică.

1.1.2. Structura / Organizarea

Legislația actuală, în special *Legea organizării și finanțării educației* (LOFE), definește politica guvernamentală care reflectă respectul pentru principiile democrației și pentru drepturile omului în conducerea și administrarea școlilor. Am citat Articolul 2 al legii anterior menționate, din care este evident că scopul fundamental al sistemului de învățământ solicită școlilor un ethos pozitiv. Referitor la structura și organizarea sistemului, trebuie să menționăm că, pe de o parte, legislația a distribuit responsabilitățile principale, lărgind gama acțiunilor manageriale ale directorilor de școli, dar în același timp (1) a înființat organisme (Consiliul școlii, Consiliul părinților) care să asigure autonomia școlii în relație cu statul și comunitatea locală; (2) a făcut posibilă, printr-o serie de reglementări, autonomia profesională a cadrelor didactice (programa școlară definește doar obiectivele educației, nu și “traseul” metodologic și conținutul; profesorul are libertatea/puterea să decidă în privința materialelor didactice, manualelor etc.); legislația complet diferită de cea anterioară protejează acum informațiile personale ale copiilor și ale părinților (3). De menționat că școlile trebuie să ofere o serie de servicii, cum ar fi grupuri de lucru ale profesorilor / predare în echipă, servicii de consiliere, care să asigure un grad ridicat de expertiză în procesul didactic și proceduri democratice în relațiile cu elevii.

Instituțiile de învățământ preșcolar și școlar de stat au **consilii** (*Articolul 46*) formate din **trei** fondatori, **cinci** reprezentanți ai corpului profesoral și **trei** reprezentanți ai părinților.¹⁰ Aceste proporții dau o putere de decizie considerabilă profesorilor/educatorilor, susținând astfel autonomia școlii în ceea ce privește propriul management.

Conform *Articolului 66*, în fiecare școală sau grădiniță de stat va fi format un **consiliu al părinților** pentru a proteja și a pune în practică interesele părinților, într-un mod organizat. Consiliile părinților vor fi alcătuite dintr-un reprezentant al fiecărei clase, ales de părinți, într-o ședință.¹¹

Pentru ca directorii să conducă școala în mod democratic cu succes, prin adoptarea legislației s-a stabilit și o “Școală a directorilor”, care contribuie prin programul său educațional la conducerea democratică a școlilor de către directori.

1.1.3. Formarea profesorilor

Toate programele de formare a profesorilor care predau în școlile publice sunt de nivel universitar (patru ani de studiu), universitățile având autonomia de a le proiecta. Profesorii care predau în primele șase clase ale învățământului obligatoriu sau cei care predau anumite discipline (chimie, biologie, fizică, matematică, economie casnică), care urmează facultatea de pedagogie la Universitatea din Ljubljana sau la cea din Maribor au în programul de studiu două discipline (filosofie și sociologie) care îi pregătesc și pentru a preda educația pentru cetățenie. Profesorii specializați în alte discipline (care studiază la Facultatea de Arte și Științe), cum ar fi limba maternă, limbile străine sau chiar istorie, geografie etc., nu parcurg o asemenea disciplină și sunt mai puțin pregătiți să predea educația pentru cetățenie. Este un minus al programei universitare, dar statul nu dispune de mijloace directe de a influența deciziile la nivel universitar.

Politica educației a încurajat sistematic pregătirea continuă a profesorilor. În domeniul educației pentru cetățenie au fost făcute progrese prin intermediul așa-numitelor “grupuri de studiu” ale profesorilor. Ca și în cazul altor arii curriculare, acestea includ, în general, toți profesorii care predau “*Educație civică și etică*”, precum și pe alții care sunt preocupați de această disciplină. Această activitate a fost necesară deoarece – așa cum am menționat – la începutul anilor '90, această disciplină era concepută ca un experiment, numită atunci “etică și societate” și a înregistrat diferite modificări în ultima decadă. Grupurile de lucru ale profesorilor sunt finanțate de stat și organizate de *Consiliul pentru Educație al Republicii Slovene*, care este, de fapt, un serviciu independent de consultanță care lucrează direct cu școlile, însă majoritatea proiectelor sale sunt finanțate de stat. În “*Catalogul formării continue a profesorilor*” sunt publicate anual programele de formare aprobate oficial.

Au fost introduse mai multe programe de formare în învățământul vocațional. Profesorii ar fi trebuit să cunoască noile programe, inclusiv pe cea pentru educația civică, dar există dovezi că lucrurile nu stau chiar așa. Din păcate, nu există educație suplimentară în domeniul educației civice pentru profesorii din grupurile de lucru.

Formarea continuă oferită de alte instituții – în special facultățile – a fost mai puțin importantă, deși facultățile și alte instituții dispun de capacitatea de a extinde oferta.

Câteva conferințe internaționale organizate cu succes au determinat creșterea interesului pentru educația cetățenilor, au influențat pozitiv percepția profesorilor față de educația pentru cetățenie – ca disciplină – și au popularizat câteva experiențe practice.

1.2. Valorizarea diversității culturale și coeziunea socială

1.2.1. Curriculum

Cartea Albă se referă la câteva aspecte care sunt direct sau indirect legate de modul în care legislația educației ar trebui să creeze posibilități pentru ECD și cum ar trebui abordată, în general, **problema pluralității culturale și a cunoașterii**: “Școlarizarea (învățarea școlară) este, de asemenea, un proces de educație și integrare culturală, de a deveni părtaș la cultura în cadrul căreia existăm. Pe lângă integrarea în cultura și tradițiile naționale, care ar trebui să fie prezente la toate nivelurile sistemului școlar, este necesar să ne familiarizăm cu alte culturi și civilizații, să deprindem toleranța reciprocă și respectul față de “a fi diferit”. A învăța despre

alte culturi nu înseamnă doar cunoașterea culturilor învecinate sau care sunt prezente într-o anumită zonă, ci și a altor culturi; acesta este punctul forte al educației pentru toleranță. Trebuie evidențiat faptul că o delimitare clară între civilizația “noastră”, a lor sau “străină”, cultura “națională” și “populară”, educația morală și “distracție” etc., se află sub semnul întrebării. Pe lângă dimensiunea națională este introdusă și cea europeană, prin “învățarea în paralel” despre cultura națională și despre alte culturi, care are un rol important în formarea și diseminarea culturii naționale și în înțelegerea proceselor de integrare europeană, migrație, schimbări politice etc. Pe lângă studiul istoriei și geografiei, curriculum-ul ar trebui să se fundamenteze pe studii antropologice și etnografice, evidențiind bogatele diferențe culturale referitoare la stilul de viață, vestimentație, satisfacerea nevoilor fundamentale, obiceiuri, comportamente sexuale, modele de socializare și de competiție etc. Astfel, comparațiile interculturale contribuie la modelarea spiritului și reduc sau relativizează etnocentrismul (inclusiv “eurocentrismul”). Acestea facilitează, de asemenea, o mai bună înțelegere a propriilor tradiții și a identității culturale”.

Valoarea fundamentală a sistemului trebuie să consistă în principiul egalității de șanse, al non-discriminării și dezvoltării optime: “Statul asigură oportunități pentru dezvoltarea optimă, fără discriminări legate de sex, religie, naționalitate, statut social și cultural, starea fizică sau psihologică etc. (prevedere a Constituției Slovene și a Convenției privind Drepturile Copilului).” Pentru a putea implementa aceste drepturi, trebuie să organizăm un sistem democratic, pentru a fi posibilă respectarea principiului egalității de șanse, precum și diferențelor (particularități individuale, de grup și cele care țin de ritmul propriu de dezvoltare), dreptul de a opta și de a fi diferit (“altfel”). Principiul egalității de șanse subliniază cererea de calitate și de tratare complexă a problematicii, în relație cu diferite prevederi la toate nivelurile, care ne dau posibilitatea să exercităm dreptul de a opta pentru diferite conținuturi și parcursuri școlare. Aceste drepturi și obligații sunt legate și de statutul special al copiilor și al altor categorii de populație (minorități, membri ai diferitelor mișcări ideologice/filosofice, adulți etc.). Sistemul de învățământ trebuie să organizeze “servicii de îngrijire suplimentară” pentru “copii defavorizați din punct de vedere social și cultural; ar trebui să-și îndrepte atenția către defavorizarea socială și întreruperea cercului vicios al eșecului școlar”, iar dreptul la șanse egale este direct legat de necesarul de profesori adecvat pregătiți, de un sistem de finanțare și de un sistem dezvoltat de burse școlare. În același timp, o integrare mai eficientă în activități școlare a copiilor din medii culturale defavorizate “nu ar trebui să conducă la standarde curriculare și de evaluare inferioare”. Dimpotrivă, “ar trebui să se bazeze pe introducerea mecanismelor de echilibrare a stării inițiale (așa-numitele puncte de plecare) și pe oferirea de oportunități egale pentru obținerea rezultatelor școlare.”

Cartea Albă subliniază, de asemenea, importanța modului în care sistemul de învățământ tratează **diferențele dintre sexe**: “În ceea ce privește diferențele dintre sexe, accentul ar trebui să se deplaseze de la dreptul formal de non-discriminare față de o persoană și de la prevederile de creare a egalității de șanse, la toate aspectele sistemului de învățământ. De aceea, în timp ce vorbim despre drepturile copiilor, ar trebui să vorbim și despre drepturile fetelor, iar caracterul contradictoriu al ideii de oportunități egale într-un sistem inegal al educației, în care cei aparținând unui anumit sex sunt încă privilegiați într-un fel sau altul. Odată cu introducerea sistemului mixt de educație pentru fete și băieți, aparenta discriminare la nivelul școlii a fost eliminată, dar mecanisme mai subtile și mai puternice, specifice școlilor contemporane (precum organizarea vieții școlii, stiluri și practici concrete de predare, comunicarea dintre elevi și profesori etc.), învățându-le pe fete “cum să piardă”, sunt conservate încă sub forma unui curriculum ascuns.”

Există **trimiteri (referințe) explicite la principiile egalității și diversității**, avertizând asupra antagonismului acestora (dintre acestea). Nici unul dintre ele nu trebuie neglijat în favoarea celuilalt: “Este tipică tentativa învățământului primar de a uni egalitatea și diversitatea în același timp. Trebuie evidențiat că ideea general acceptată că educația este un drept al fiecăruia (fără discriminarea unui individ sau a unui grup) nu înseamnă educație echivalentă pentru toți.” Problema, în acest caz, este că egalitatea educației pentru toți nu este asigurată de prin simpla unificare, ca în vechiul regim. De aceea, “oportunitățile egale de educație trebuie corelate cu dreptul individului de a fi diferit și cu dreptul societății de a folosi într-un mod optim resursele disponibile și potențialul uman și material, ținând seama de dezvoltarea globală și de dreptul statului democratic de a se asigura că fiecare individ poate și este pregătit să participe la procesele democratice . Egalitatea nu trebuie să fie sinonimă cu egalizarea sau cu suprimarea diferențelor individuale și limitarea pluralismului”.

Cartea albă introduce principiul autonomiei profesorilor și școlilor “în relația cu statul și cu autoritățile” și “în legătură cu activitățile «extra-curriculare», cunoștințele și credințele”. Aceasta induce criteriul profesionalismului și legătura explicită dintre aceste principii și noțiunea de competență civică de cunoaștere a drepturilor omului: “Autonomia instituțiilor de învățământ de școlar și preșcolar în relațiile cu statul va fi garantată prin sistemul de finanțare și prin modul de recrutare a personalului didactic, a specialiștilor și administratorilor; criteriile de selecție vor fi făcute publice, vor fi imparțiale și controlate de public. Cel mai important criteriu este cunoașterea generală a domeniului de predare și a disciplinei de specialitate (cunoașterea disciplinei în afara tiparului obișnuit, cu întrebări deschise, soluții variate, istoria științei etc.), precum și cunoștințele de pedagogie și psihologie. Datorită specificului perioadei istorice în care ne aflăm, trebuie să subliniem în primul rând competențele civice și cunoașterea drepturilor omului.”

Principiul autonomiei se bazează pe autonomia indivizilor și pe caracteristicile individuale care trebuie ocrotite/protejate: “Autonomia instituțiilor de învățământ preșcolar și școlar este legată de autonomia indivizilor, care trimite atât la autonomia profesorilor și a statutului lor în sistemul de învățământ, precum și cea a elevilor și studenților. Trebuie protejate particularitățile individuale și revizuit controlul asupra culegerii de date despre copii și părinți”.

În conformitate cu principiul constituțional de separare a statului de comunitățile religioase, *Cartea Albă* leagă principiul autonomiei de problema educației religioase și a rolului comunităților religioase în sistemul de învățământ public: “Necesitatea autonomiei școlii ca instituție a epocii moderne este legată de separarea dintre stat și biserică. De aceea, educația religioasă ca disciplină confesională nu face parte din curriculum-ul școlilor publice (de stat). Totuși, școlile trebuie să ofere posibilitatea informării despre religiile lumii, a predării unor conținuturi și obiceiuri creștine sau aparținând altor religii (în cadrul programei existente ca o disciplină specială, neconfesională) etc.”

Cartea Albă subliniază că este important ca școlile să fie deschise față de cei din jur/comunitate. “Autonomia instituțiilor preșcolare și școlare nu este în contradicție cu deschiderea lor către mediul apropiat sau mai îndepărtat sau cu asocierea cu alte instituții, în vederea transferului de cunoștințe/cultură, cu teatre, muzee, galerii de artă, biblioteci, orchestre, asociații sportive etc.”

Întrucât aceste principii sunt definatorii pentru legislația școlară și pentru întreaga reformă a curriculum-ului, inclusiv proiectarea programelor școlare, putem spune că, pe baza documentelor curriculare și legislative, problema managementului diversității a fost în mod adecvat abordată.

Deoarece în Slovenia școlile de stat pot utiliza numai manualele aprobate oficial, acestea trec printr-un proces de verificare, pentru a fi sigur că nu contravin finalităților sistemului de învățământ. Totuși, nu s-au făcut până acum studii care să cerceteze prezența sau absența acestor aspecte în manualele școlare.

Problema limbii de predare-învățare în cazul copiilor aparținând minorităților etnice a fost rezolvată în modul descris în cele ce urmează. În funcție de nevoile sale, fiecare școală poate oferi instruire suplimentară în limba respectivă, pentru copii a căror limbă maternă este alta decât slovena, sub forma orelor suplimentare sau a lecțiilor suplimentare. Aceste forme de educație sunt organizate în funcție de nevoile și specificul fiecărei școli (acest tip de instruire a luat amploare când persoanele refugiate din țările fostei Iugoslavii au venit în Slovenia, iar copiii au fost înscriși în învățământul primar sau gimnazial). Școlile organizează ore suplimentare în alte limbi, pe baza unor acorduri bilaterale internaționale, de exemplu, limbile arabă, albaneză, macedoneană etc.

1.2.1. Structura / organizarea

Legislația învățământului a stabilit un sistem democratic de educație, care respectă diversitatea și promovează coeziunea socială, atât la nivelul fiecărei școli, cât și la nivelul întregului sistem. Vom menționa aici doar că principiul autonomiei profesorilor și școlilor și cel al separării dintre expertiză și decizie politică sunt bine înrădăcinate în sistem (a se vedea, de asemenea, 1.1.2. și 1.3.4.).

În Slovenia, minoritățile¹² italiană și maghiară beneficiază de o organizare specială a învățământului obligatoriu¹³. Copiii romi sunt cuprinși în sistemul de învățământ și există măsuri speciale pentru aceștia.

Minoritatea maghiară - În zonele în care locuiește minoritatea maghiară (partea estică a Sloveniei, la granița cu Ungaria) sunt organizate școli generale bilingve: copii din diferite grupuri etnice și lingvistice nu sunt separați; dimpotrivă, lecțiile se țin în același timp în două limbi – maghiară și slovenă, prin alternanță. În trecut, un singur profesor predă în cele două limbi, dar în noul sistem al învățământului general de nouă ani, de regulă în primele trei clase, doi profesori sunt prezenți în clasă, la toate disciplinele și predau alternativ, unul în limba slovenă și celălalt în limba maghiară. Copiii sunt separați numai după ce hotărăsc care dintre cele două limbi va deveni limba principală, iar cealaltă, limba secundară. Toți copiii învață ambele limbi, însă limbii principale îi vor fi dedicate mai multe ore decât celei secundare. Acest sistem se aplică la toate școlile generale. Există patru tipuri de astfel de școli, care au fost afiliate¹⁴. Împreună, 987 de elevi învață în școli bilingve. Nu există date statistice la nivelul țării, care să arate câți elevi din aceste școli aleg o anumită limbă ca fiind limba principală. Întrucât aceste școli sunt, de fapt, bilingve, iar copii nu sunt separați, putem concluziona că acesta este un bun model care încurajează diversitatea și asigură, în același timp, coeziunea socială.

Minoritatea italiană, care locuiește în vestul Sloveniei (în provincia Primorje) și de-a lungul graniței cu Italia, beneficiază de școli separate, cu predare în limba italiană. Elevii învață și limba slovenă, care este doar una dintre disciplinele de învățământ (în școlile cu predare în limba slovenă, din acea zonă, limba italiană este, de asemenea, studiată începând din clasa I; este însă o excepție în sistemul de învățământ sloven, deoarece limba italiană nu are, în acest caz, statutul unei limbi străine. Pe lângă limba italiană, elevii din aceste școli încep studiul primei limbi străine – la fel ca în sistemul standard al învățământului general de

nouă ani – în clasa a patra și optează pentru a doua limbă străină în clasa a șaptea. Există trei școli generale pentru copiii din minoritatea italiană¹⁵. În total, în aceste școli sunt 468 de elevi în 43 de clase (în medie, 11,3 elevi în clasă, patru elevi în cele mai mici clase). Profesorii / învățătorii din aceste școli provin adesea din Italia, deoarece în Slovenia nu sunt suficienți profesori cu o pregătire adecvată pentru a preda în limba italiană.

Copiii romi - În comparație cu prevederile privind protejarea statutului celor două minorități, educația copiilor romi nu este la fel de bine reglementată. Într-adevăr, aceștia beneficiază de protecție constituțională și legală, dar aceasta din urmă este încă incompletă.

O densitate mare a copiilor romi se găsește în patru regiuni: în Dolenjska, pe lângă Novo Mesto și Krsko, în Belo Krajina, în Stajerska, Maribor și în Prekmurje, în zona Murska Sobota. Sunt în jur de 1200 de copii romi în învățământul elementar (și aproximativ 100 în cel secundar), aceștia fiind integrați în școlile obișnuite, cu câteva excepții. Din cauza deficitului lingvistic inițial, copiii romi sunt uneori împărțiți în grupuri omogene, din clasa I până cel mult în clasa a IV-a. Clasele cu trei sau mai mulți copii romi au o limită mai mică (21).

Școlile primesc fonduri suplimentare pentru munca individuală sau în grup, cu copiii romi. Pe lângă avantajele oferite de actualul sistem școlar, statul finanțează hrana, manualele, excursiile etc., pentru copii romi și aprobă burse pentru studenții romi pe toate tipurile de studii pedagogice. Există manuale adaptate pentru copiii romi, dar numai în limba slovenă. De asemenea, există documente oficiale care să faciliteze integrarea copiilor romi în învățământul general – “Linii directoare pentru adaptarea programelor pentru copiii romi, în școlile generale”.

Totuși, unul dintre cele mai mari neajunsuri ale actualului sistem îl reprezintă faptul că nu există programe, manuale și profesori pregătiți să conducă lecțiile în limba romani ca limbă maternă și, mai mult, programele educaționale nu cuprind cursuri care să se adreseze culturii și istoriei romilor. De fapt, statul a finanțat recent apariția primului ghid pentru învățarea limbii romani, ceea ce reprezintă un prim pas spre drumul cel bun. Mai mult, Consiliul pentru Educație a organizat grupuri de studiu pentru învățătorii care lucrează cu copii romi, dar în cadrul formării continue – spre deosebire de numeroase programe de formare continuă pentru ambele minorități – nu există programe “pe comandă” (la cerere), finanțate de stat, pentru formarea profesorilor/învățătorilor care lucrează cu copii romi. Situația învățământului preșcolar este, de asemenea, nesatisfăcătoare: recent, a început elaborarea unui curriculum adaptat pentru copiii romi. Includerea acestor copii în instituțiile de învățământ preșcolar în zone în care municipalitatea a construit grădinițe așezările de romi s-a dovedit un succes și a dat rezultate foarte bune, deși acestea sunt doar cazuri particulare, deoarece legea încredințează municipalităților construcția și finanțarea instituțiilor de învățământ preșcolar.

În concluzie, în ceea ce privește educația copiilor romi, statul ar trebui, înainte de toate, să ia măsuri pentru elaborarea unui curriculum adaptat copiilor romi și, în general, să facă un efort mai mare pentru rezolvarea sistematică a situației lor.

Dacă anumite școli au printre elevi copii din diferite grupuri etnice și religioase, modificările orarului și ale curriculum-ului menite să răspundă nevoilor educative ale acestora sunt legate, în special, de predarea limbilor, dar, desigur, școlile dispun și de alte modalități de a satisface nevoile educative ale elevilor, prin activități curriculare și extracurriculare.

Când profesorii se referă la sărbători religioase și culturale, ei trebuie să se refere și la alte sărbători și obiceiuri, care nu sunt sărbători culturale sau religioase naționale, conform

particularităților și nevoilor elevilor, însă nu există cercetări empirice legate de aceste aspecte.

1.2.2. Formarea profesorilor

Formarea inițială a profesorilor (FIP) are o structură similară cu cea descrisă anterior. În ceea ce privește diversitatea și coeziunea socială, situația formării continue (FCP) a profesorilor este bună, datorită gamei largi de programe din *Catalogul formării continue a profesorilor*.

1.3. Aspecte transversale

1.3.1. Educația permanentă

Există o legătură clară între politica educației și tineretului și politicile privind angajarea în muncă. În ultimii ani, colaborarea existentă la nivel ministerial s-a concretizat într-o serie de programe, cel mai important fiind Programul 5000, descris în cele ce urmează. Nu sunt diferențe semnificative între politicile educației privind educația pentru cetățenie și management-ul diversității în școlile generale și în domeniul învățământului profesional și tehnic, iar politica națională privind educația adulților include problematica educației pentru cetățenie democratică și managementul diversității.

Reforma educației a evidențiat faptul că educația adulților trebuie să devină o prioritate și o necesitate crescândă, în Slovenia. Reforma educației adulților se bazează pe implementarea strategiei educației permanente (life-long learning). Deși nu a fost încă adoptată, **planul de educație a adulților până în 2010** este un document fundamental în Slovenia, pentru implementarea strategiei și a principalelor obiective ale educației adulților.

Educația adulților reprezintă un sistem complex și divers, incluzând, pe lângă formele tradiționale, formale, de obținere a unei calificări și noi forme alternative de educație, mai simple și non-formale.

Gradul crescut de complexitate al educației adulților este reflectat de rețeaua numeroaselor și diverselor instituții și programe educaționale. Instituțiile tradiționale a căror activitate de bază o reprezintă cursurile pentru adulți sunt așa-numitele *univerza ljudska* (universități populare). Școlile și instituțiile de învățământ superior, care se ocupă în general de educația tinerilor, oferă și cursuri pentru adulți, adaptând programele și modul de organizare la nevoile specifice ale adulților. Aceste forme de educație include cursuri de educație de bază (învățământ general) pentru adulți, formare profesională (în special ucenicie), programe gimnaziale “de seară”, cursuri vocaționale, colegii vocaționale post-secundare și învățământ superior cu frecvență redusă.

În ceea ce privește educația pentru cetățenie democratică și managementul diversității, un rol important în educația adulților joacă organizațiile care au și programe educative, pe lângă principalele lor activități – cum sunt “centre de educație și formare ale companiilor” (în cadrul firmelor) – și diferite organizații culturale, politice, de petrecere a timpului liber. Mulți furnizori de programe educaționale nu sunt înregistrați ca instituții de educație, ci ca asociații sau cluburi. Recent, a crescut numărul furnizorilor particulari (independenți) care organizează cursuri de limbi străine, informatică etc. În plus, diferiți furnizori au dezvoltat programe alternative de educație non formală. Acestea sunt proiectate pentru anumite grupuri-țintă și sunt numite: Universitatea Vârstei a III-a, Universitatea Spirituală, Pregătirea pentru succes în viață. Au apărut **noi forme de educație non-formală** în cadrul proiectelor dezvoltate de Institutul Sloven pentru Educația Adulților, precum centre de studiu individual, schimburi de cunoștințe, centre de învățământ la distanță, învățare asistată multimedia etc.

Printre programele de educație formală și non-formală menționate anterior, există unele destinate educației pentru participare într-un sistem politic democrat și la viața democratică.

1.3.2. Cercetarea și dezvoltarea politicilor

Există câteva instituții de cercetare care derulează programe de cercetare în domeniul ECD și MD. Institutul de Educație, Institutul pentru Minoritățile Naționale, diferite institute în cadrul universităților din Ljubljana și Maribor și organizații de cercetare independente (Institutul Păcii etc.) trebuie menționate. În perioada anterioară, politica statului de sprijinire a cercetării în domeniul ECD și al diversității a fost confirmată prin măsuri de finanțare a unor proiecte de cercetare.

De fapt, disciplina “etică și societate” s-a dezvoltat ca rezultat al proiectelor de cercetare desfășurate pe o perioadă de câțiva ani.

Slovenia a participat în cercetarea internațională privind educația pentru cetățenie, condusă de Asociația Internațională de Evaluare (A.I.E.), care a fost pus în practică în Slovenia de Institutul de Educație - Ljubljana și a fost finanțat prin proiecte de cercetare.

Prin intermediul Biroului pentru Tineret, care face parte din Ministerul Educației, statul a finanțat diferite proiecte de cercetare și de cooperare internațională. Trebuie menționată o cercetare importantă asupra valorilor tinerilor, desfășurată în 1993, 1995, 2000 și care este legată de MD.

1.3.3. Cooperarea internațională

Un număr de școli din Slovenia au fost implicate în rețeaua de școli UNESCO. Trebuie amintit Proiectul “Rădăcini și Aripi”. Acesta este legat de două școli: Școala generală Ciril Kosmač (Piran) și Școala generală Bratov Polančičev (Maribor). Scopul principal¹⁶ îl reprezintă dezvoltarea și consolidarea “alianței” dintre tineri și promovarea educației pentru pace.¹⁷

Alte școli și alți profesori au participat în alte proiecte internaționale. Putem aminti proiectele Comenius, care au început în 1999. De asemenea, statul a sprijinit financiar mai multe conferințe internaționale, ca de exemplu conferințele Consiliului Europei în domeniul didacticii istoriei.

1.3.4. Asigurarea calității

Mediul democratic de învățare și asigurarea calității

Abordările democratice și moderne privind învățarea nu sunt străine profesorilor din școlile slovene. De fapt, metodele democratice de predare-învățare sunt predominante. Trebuie subliniat că în ultimii douăzeci de ani, școlile au introdus, din proprie inițiativă și cu asistența experților, multiple schimbări în activitatea didactică. În ultimii zece ani, Consiliul pentru Educație, responsabil cu resursele umane necesare în relațiile directe cu școlile și ale cărui filiale acoperă întregul teritoriu al țării, nu a mai efectuat inspecții, ci, dimpotrivă, a început să ofere consultanță școlilor și să traseze sarcini la nivel național, ca parte a reformei curriculare și a sistemului de învățământ.

După adoptarea noii legislații, politica educației a făcut un alt pas important către un mediu școlar mai democratic, care să se reflecte în întregul sistem de învățământ. Adică, în ultimii ani, autoevaluarea școlilor, și nu inspecția internă, a devenit o metodă importantă de stabilire a calității activității unei școli. Scopul final este de a garanta calitatea activității

fiecărei școli și, în consecință, a sistemului de învățământ ca întreg. Acesta este un proces de durată, iar rezultatul va fi acela ca școlile și profesorii să-și poată desfășura activitatea în mod democratic.

De ce autoevaluarea școlilor devine un element cheie? Școala, ca instituție ce funcționează ca întreg, depinde în mare măsură de indivizi și de activitatea lor: dacă potențialul acestora este sau nu valorificat. Odată cu liberalizarea întregii societăți slovene – proces început din anii '80, rolul tradițional al inspecțiilor școlare, care însemna vizitarea unei școli și conducerea unei anchete privind întreaga sa activitate, a devenit din ce în ce mai puțin important. De fapt, inspectoratele au pierdut această putere la începutul anilor '90. Pe lângă numărul redus de inspectori, actualul regulament al inspecției școlare limitează rolul acesteia la elaborarea unui raport privind "neregulile" și legalitatea activității școlii. Cu alte cuvinte, în Slovenia, inspecția școlară nu este o instituție care să se ocupe de calitatea activității fiecărei școli și de aspecte ale procesului didactic. Dimpotrivă, timp de câțiva ani, a funcționat un sistem de formare a directorilor de școli, pentru a-i pregăti pentru sarcinile specifice activității lor. Așa cum am menționat, a fost înființată o "*Școală pentru directori*", care se ocupă de formarea capacităților manageriale ale directorilor de școli.

În ultimii ani, această școală a început să implementeze un proiect – "rețeaua școlilor care învață" – care cuprinde un număr redus de școli, în fiecare an (maximum opt). O echipă de experți este stabilită în școala care este inclusă în proiect, urmărind să sprijine capacitatea de schimbare. Scopul proiectului este să pregătească școlile pentru schimbare și pentru rezolvarea de probleme. În aproximativ șase luni, școala ajunge să-și stabilească propriile priorități și să decidă ce domenii să abordeze mai întâi (de ex., părinții, orarul și programele școlare, temele pentru acasă etc.). Indiferent de domeniul ales, în școală este adoptată o cultură a cooperării, a diferitelor moduri de comunicare și de abordare a problemelor, care asigură o funcționare similară în continuare, fără a mai fi nevoie de sprijin extern.

Un alt proiect privind autoevaluarea a fost inițiat de Consiliul pentru Educație, care a elaborat instrumente pentru autoevaluarea școlilor, denumite informal "oglindea". 30 – 40 de școli au participat în acest proiect în fiecare an. A fost analizată activitatea globală a școlilor din perspectiva diferiților participanți – profesori și directori de școli, elevi și părinți – prin intermediul unor chestionare. Aceasta permite școlilor să analizeze și să compare punctele de vedere ale celor trei categorii implicate.

Pe baza acestor experiențe, s-a hotărât (1999) că în Slovenia este necesar un proiect național pentru autoevaluarea școlilor, care să cuprindă toate tipurile de instituții de învățământ, de toate nivelurile. Ministerul Educației și Sportului a avut inițiativa reunirii tuturor instituțiilor din domeniul resurselor umane, pentru pregătirea acestor instrumente – un model de autoevaluare – care să sprijine proiectul ca parteneri externi ai școlilor¹⁸. Pe scurt, acest proiect include: centre de zi, școli primare și secundare, de toate tipurile, alte instituții de învățământ. Scopul modelului de autoevaluare a școlilor, așa cum este organizat acum, nu este doar de a promova o evaluare care să evidențieze aspectele pozitive și negative, ci și de a stimula școlile să treacă de la identificarea acestora la măsuri care să ducă la o creștere a calității (trecerea de la evaluarea calității la asigurarea calității). Aceasta nu s-a bazat doar pe o serie de opinii, ci și pe informații care sunt disponibile și pot fi obținute de școli, prin chestionare și alte metode. Acest proces s-a dezvoltat pe baza unor instrumente și experiențe din alte țări – din Noua Zeelandă și S.U.A. sau din țările Europei. Ținta creșterii calității educației prin intermediul autoevaluării nu a constituit-o clasificarea școlilor în funcție de criteriul calității, ci sprijinirea acestora pentru dezvoltarea propriei autonomii conform cu activitățile lor și, prin urmare, funcționarea democratică.

Cu toate acestea, nu ne putem plânge că actuala activitate a școlilor este departe de a fi una democratică. Normele și regulile stabilite sunt, în general, democratice, dar cadrele

didactice și directorii au nevoie de feed-back suplimentar privind activitatea lor și, de aceea, autoevaluarea urmărește creșterea calității și întărirea culturii democratice din fiecare școală în parte.

1.3.5. Tehnologii informatice și comunicare (TIC)

Guvernul a susținut cu succes politica de introducere a TIC în școli, începând din 1994 (măsurile luate vor fi descrise succint în continuare, în paragraful 2.3.4.). ECD și MD au fost două dintre caracteristicile de bază ale acestei politici, în special prin intermediul diferitelor proiecte, prin introducerea în școli a internet-ului și a “locurilor de întâlnire”.

2. Măsurile de implementare a politicii

2.1. Considerații generale

Structura organizațiilor guvernamentale și a altor instituții ale sistemului de învățământ a asigurat implementarea politicii guvernului în acest domeniu. Probabil că nu este necesară o extindere a sistemului instituțiilor existente. Politica guvernamentală și funcționarea ONG-urilor au fost suplimentate în câteva domenii. Aspectele cheie prin care ONG-urile au intrat în sistem au fost programele pentru disciplinele opționale în învățământul secundar de patru ani. ONG-urile au început să acționeze direct în sistemul de învățământ prin diferite programe sprijinite de Departamentul pentru Tineret și prin programe de educația adulților.

Educația pentru cetățenie democratică

Reglementări

2.1.1. Curriculum

Un set de reglementări menite să sprijine școlile în ceea ce privește curriculum-ul face parte din activitatea curentă a Consiliului pentru Educație, a Biroului de Educație, prin programele de formare continuă a profesorilor. Pe lângă acest efort continuu, alte două proiecte din anii anteriori merită amintite.

Una dintre măsurile politicii pentru cetățenie activă – promovarea valorilor de „solidaritate” – a avut loc o campanie națională pentru sprijinirea financiară a copiilor, prin investiții într-o școală din Sarajevo și una din Kosovo (aceasta fiind, de asemenea, finanțată de stat).

Departamentul pentru Tineret a coordonat un proiect pentru prevenirea consumului de droguri, numit „*Let the Heart Speak*” (*Lăsați sufletul să vorbească*), al cărui grup-țintă l-au constituit elevii din clasele V – VIII (cu vârsta cuprinsă între 11 – 15 ani)¹⁹. Principalul obiectiv al proiectului l-a reprezentat familiarizarea elevilor cu diverse moduri originale și atractive de a-și găsi locul în societate. Pe parcursul unor discuții de o oră cu invitații, elevii au vorbit despre dorințele, temerile și așteptările lor, despre alte evenimente importante etc., în timp ce invitații le-au povestit despre experiențele lor, despre succese și eșecuri, despre activitățile care i-au făcut cunoscuți.

2.1.2. Structura / organizarea

Departamentul pentru Tineret (*Biroul pentru Tineret*) se ocupă de rolul și statutul tinerilor în societate, de ameliorarea condițiilor de muncă și de organizare ale tinerilor și ale

organizațiilor acestora, de promovarea mobilității și de asigurarea unor facilități pentru tineri (de ex., *cardul* pentru tineri, reduceri ale costurilor transportului etc.), de sprijinirea unor activități educaționale extra-curriculare pentru tineret și de alte măsuri menite să faciliteze inserția socială a tinerilor.

Printre activitățile pe care acest departament le-a desfășurat încă de la înființarea sa (acesta funcționează din octombrie 1991) se numără cofinanțarea programelor pentru tineret, care sunt între 400 și 500 anual, și asistența financiară acordată organizațiilor de tineret. Acestea trebuie să fie organizații non-profit, bazate pe voluntariat, având cel puțin 300 de membri, din care cel puțin 70% să aibă vârste cuprinse între 14 și 27 de ani. De asemenea, trebuie să aibă cel puțin șapte filiale locale în diferite unități administrative ale țării și să deruleze diferite programe pentru tineri, cu relevanță națională.

În ultimii ani, o atenție deosebită a fost acordată pentru sporirea toleranței și pentru conștientizarea problematicii drepturilor omului. Campaniile media pentru această temă s-au bucurat de un larg interes, iar numărul proiectelor inițiate și implementate este în creștere.

2.1.3. Formarea profesorilor

În ceea ce privește programele de formare continuă a profesorilor, se pare că acestea nu au fost suficient de orientate spre publicului-țintă – sunt necesare mai multe programe proiectate și finanțate de stat (a se vedea paragraful 1.1.3.).

2.2. Valorizarea diversității culturale și coeziunea socială

2.2.1. Curriculum

Trebuie menționat că *Departamentul pentru Tineret* a derulat o campanie cu titlul „**Bucură-te că ești diferit**” (engl., *Enjoy Being Different*), prin care oamenii erau invitați să aibă un rol activ în a face societatea mai tolerantă și a ameliora relațiile interumane. Aceștia putea participa la un număr de programe organizate de diferite ONG-uri, active în acest domeniu. Pe baza unor studii, anchete și opinii ale publicului, se poate spune că această campanie a fost foarte bine primită de public, în special de tineri. Niciodată până acum nu s-au spus și nu s-au scris atâtea despre toleranță, despre ce înseamnă să fii diferit și despre problemele legate de acestea în școli, media, organizații etc. Tinerii au devenit mai activi în această privință.

2.2.2. Structura / organizarea

O importanță deosebită în ameliorarea calității educației și întărirea coeziunii sociale a fost *Legea privind acordarea de fonduri pentru programele prioritare de dezvoltare a educației*, adoptată în 1994. Aceasta a oferit finanțare suplimentară pentru construcția de școli și grădinițe, pentru programe de abilitare în utilizarea computerului, manuale și tehnologii didactice moderne, învățarea limbilor străine, hrana școlară. Legea reprezintă un exemplu concret de legătură între politicile educaționale și sociale și măsurile de promovare a coeziunii sociale și a egalității de șanse. Legat de această lege, trebuie amintit proiectul de finanțare a unor gustări și prânzuri pentru copiii defavorizați social. Chiar și acum, 23% din elevii din învățământul primar și secundar primesc mese gratuite (procentul se schimbă în funcție de mediul social al școlii).

Centre pentru activități extrașcolare. În ultima decadă, aceste centre specializate au fost înființate de stat, care deține o serie de clădiri în Slovenia. Centrele desfășoară o gamă de programe legate, în special, de activități în comunități și natură, în zonele în care își au sediul. Centrele sunt răspândite pe întreg teritoriul Sloveniei și există două tipuri de campus-uri²⁰ ale centrelor de zi²¹.

Biroul pentru Tineret derulează programe de înființare a așa-numitelor „**Centre pentru Tineret**”. O rețea a centrelor pentru tineret, al căror public-țintă sunt tinerii, indiferent de credință sau apartenență, a fost stabilită în Slovenia, în cooperare cu municipalitățile și cu asociațiile și organizațiile de tineret. Aceste centre, foarte numeroase, dau tinerilor posibilitatea de a se aduna și a petrece timpul liber în mod creativ. Ca un rezultat al acestui proiect, funcționează deja astfel de centre în Domzale, Velenje, Murska Sobota și Koper, în timp ce altele se află în curs de pregătire (Ptuj, Idrija, Gornja, Radgona, Sezana, Brezice, Tolmin, Nova Goriza, Krsko ...).

Prin intermediul proiectului „**Școli deschise**” (Open Schools), școlile de stat și-au deschis porțile către exterior și au devenit un fel de “loc de întâlnire”. Etapa următoare a proiectului a solicitat investiții în clădirile școlare pentru ca acestea să devină cu adevărat “situri ale cetățeniei” (sites of citizenship), dar, de fapt, anul trecut proiectul nu a mai continuat.

2.2.3. Formarea profesorilor

A se vedea 1.1.3.

2.3. Aspecte transversale

2.3.1. Educația permanentă

Un program special al guvernului, numit “**Programul 5000 pentru educația persoanelor fără loc de muncă**”, a fost lansat în 1998/1999. În fiecare an, programul este pregătit de Ministerul Muncii, împreună cu Ministerul Afacerilor Externe și cu Ministerul Educației, Științei și Sportului. Întrucât scopul său principal este de a ridica nivelul de educație al persoanelor care nu au un loc de muncă și de a reduce discrepanțele structurale privind calificările pe piața muncii, au fost proiectate programe care să dea posibilitatea persoanelor fără loc de muncă să obțină calificări de orice nivel, de la învățământul general / elementar până la învățământul superior. În 1999, peste 23 000 de persoane fără loc de muncă au participat în **Programul 5000** și în alte programe de formare, cuprinzând programe de consiliere în carieră și de căutare a unui loc de muncă, programe de dezvoltare personală, programe de formare continuă etc. În 1999/2000²², 5 528 de tineri care nu aveau un loc de muncă au obținut o calificare / diplomă, cu ajutorul Programului 5000.

Ca urmare a reformei, educația adulților este caracterizată de o diversitate impresionantă de programe. Școlile și instituțiile de învățământ superior oferă programe de educație formală, structura și orarul fiind adaptate nevoilor și intereselor cursanților adulți. **Programele de educație nonformală** sunt concepute pentru diferite grupuri țintă, cum ar fi persoanele angajate în muncă și care doresc să-și amelioreze calitatea vieții, persoane care studiază de plăcere (hobby), persoane fără loc de muncă, grupuri marginale, grupuri etnice și străini. Cu excepția cursurilor care solicită un anumit nivel anterior de pregătire, accesul la majoritatea cursurilor nonformale este liber. Curriculum-ul nu are reguli / limite formale și, de cele mai multe ori, o durată fixă; un document care atestă frecventarea și încheierea unui curs sau un certificat special sunt date la sfârșitul cursurilor.

O nouă lege care a introdus **sistemul de certificare** a fost adoptată în 2000. Aceasta dă posibilitatea evaluării și verificării cunoștințelor, capacităților și experienței dobândite în afara școlii, în domeniul vocațional. Astfel, este posibil ca persoanele să obțină o calificare profesională / vocațională în alte moduri decât cel al învățământului formal. Candidații vor

participa la o evaluare a cunoștințelor de către o comisie specială, pentru a obține certificate recunoscute și aprobate de stat (în limba slovenă, *certifikat*), care să ateste capacitatea lor de a desfășura anumite sarcini profesionale. Calificările obținute în acest mod pot fi utilizate pentru a găsi un loc de muncă sau pentru continuarea studiilor, fiind o dovadă că o parte din programa de studii a fost deja parcursă.

2.3.2. Cercetarea

Cea mai importantă cercetare în acest domeniu a fost studiul desfășurat la cererea *Departamentului pentru Tineret*, de către *Centrul de Psihologie Socială – Studii de tineret*, înființat ca unitate de cercetare a Institutului de Științe Sociale, la Facultatea de Științe Sociale, Universitatea din Ljubljana. Până acum, *Centrul* a desfășurat / derulat trei studii privind valorile și modul de viață al tinerilor. Primul, în 1993, a investigat elevi din învățământul secundar, al doilea, în 1995, a investigat un eșantion format din studenți, iar al treilea a avut loc în anul 2000.

Pe lângă acestea, aceeași echipă a pregătit pentru *Departamentul pentru Tineret*, primul raport național privind tinerii din Slovenia. În următorii ani vor fi elaborate noi studii și rapoarte naționale, scopul acestora constând în îmbunătățirea calității planificării și a măsurilor de ameliorare a situației tinerilor. Rezultatele studiilor și rapoartele naționale sunt publicate cu regularitate.

În 2001, statul a trimis invitații pentru două oferte publice majore (Programe de cercetări fundamentale și aplicative Competitivitatea Sloveniei, 2001-2006). Prima ofertă a fost încheiată, un număr de proiecte în acest domeniu urmând a fi finanțate - printre altele, un studiu privind educația civică – drept disciplină trans-curriculară și continuarea cercetării rezultatelor studiilor Asociației Internaționale de Evaluare privind educația civică.

2.3.3. Cooperarea internațională

Din 1997, Slovenia s-a implicat treptat în programele europene de educație (Socrates, Leonardo da Vinci, Youth), devenind membru deplin în luna mai 1999.

La începutul anului 1997, Slovenia a devenit membră a Centrului European pentru Interdependență și Solidaritate Globală – **Centrul Nord-Sud**, care funcționează sub auspiciile Consiliului European. Guvernul sloven a împuternicit *Departamentul pentru Tineret* să coopereze și să coordoneze activitatea Centrului, ale cărei activități sunt orientate către promovarea democrației și a respectului pentru drepturile omului, în conformitate cu principiile Consiliului European .

Departamentul pentru Tineret are, de asemenea, un număr de sarcini care fac parte din programul de pregătire pentru aderarea la Uniunea Europeană, în special în cadrul programului “Tineret pentru Europa” (Youth for Europe). Programul urmărește sprijinirea schimburilor de tineri și a cooperării europene în domeniul tineretului.

2.3.4. Tehnologia Informației și Comunicării (TIC)

În 1993, Parlamentul a adoptat legea investițiilor în educație, ceea ce a constituit începutul unei dezvoltări rapide în domeniul TIC.

Misiunea programului de “Dezvoltare a competențelor informatice” a fost de:

- a pregăti profesorii și elevii pentru a utiliza tehnologia informatică;
- a implementa un sistem computerizat standardizat a transferului de date între școli și alte instituții;
- a unifica programele de computer (soft-urile) utilizate în procesul didactic și în administrație, în școli;
- a dota școlile cu echipamente și computere moderne și a oferi posibilități pentru cercetare și dezvoltare în implementarea noilor tehnologii informatice în școli.

Din 1994 în 1999, mai mult de jumătate din numărul total de profesori, directori de școli și alți angajați ai școlilor au urmat seminarii de TIC (29 000), programe didactice și alte TIC au fost utilizate în 650 de centre de zi, instituții din învățământul primar, secundar inferior și secundar superior. În același timp, școlile au cumpărat 10 020 de computere, 450 de videoproiectoare și alte echipamente, care au fost (co)finanțate de la bugetul de stat. Din anul 1994, se află în desfășurare cinci proiecte strategice de cercetare și multe alte proiecte de cercetare – dezvoltare. Drept urmare, numărul de cursanți raportat la numărul de computere a scăzut în învățământul secundar inferior, de la 82 elevi / computer în 1995, la 25 elevi / computer în 1998 (IEA/SITES)²³. Între 80 și 90% dintre computere sunt conectate la Internet²⁴.

2.3.5. Asigurarea calității

A se vedea mai sus.

2.3.6. Finanțarea

În anii '90, guvernul a mărit bugetul pentru educație de la 4,8% GDP (1992) la 6,00% GDP (1996), de atunci rătănând aproximativ la același nivel.

Pentru ca grupurile de studiu ale profesori în domeniul educației pentru cetățenie, organizate de Consiliul pentru Educație al Republicii Slovenia, să se dezvolte în continuare, este necesară finanțare din partea statului.

3. Situația la nivelul de bază al sistemului

3.1. Considerații generale

Din cauza circumstanțelor relativ favorabile, activitatea organizațiilor non-guvernamentale internaționale este, în Slovenia, mai puțin semnificativă în comparație cu statul și activitatea ONG-urilor din alte țări. Organizațiile la care ne referim sunt Institutul pentru o Societate Deschisă, Amnesty International, UNICEF, IDC – consiliul Europei, Centrul de Documentare pentru ONG-uri, EIP Slovenia etc.

3.2. Abordarea pentru culegerea de date

Această parte a raportului se bazează pe date primare și secundare. Principala sursă de informare a fost Studiul din 2001 al Asociației Internaționale pentru Evaluare, privind educația pentru cetățenie și interviurile structurate, cu reprezentanți ai statului, consilieri din

diferite instituții și reprezentanți ai organizațiilor non-guvernamentale, care au lucrat/activat în domeniul educației pentru cetățenie democratică și managementul diversității.

3.3. Rzultate / concluzii

Studiul Asociației Internaționale pentru Evaluare (AIE) a oferit informații semnificative privind opiniile profesorilor. Un rezumat al celor mai interesante și relevante răspunsuri ale profesorilor (au răspuns profesori de istorie, de etică și societate și de limba slovenă) din studiul AIE, este prezentat în continuare:

Locul educației civice în curriculum:

- 57% dintre profesori consideră că este o disciplină importantă;
- 83% afirmă că ar trebui inclusă în științele umaniste;
- 67% consideră că trebuie să facă parte din toate disciplinele;
- 1% susțin că ar trebui să consistă în activități extracurriculare.

Obiectivele educației civice:

- 97% sunt de acord cu afirmația că educația civică trebuie să-i învețe pe elevi să respecte legea;
- 4% consideră că ar trebui să-i pregătească pentru a deveni membri ai unui partid politic;
- 65%, să facă parte din forțele armate;
- 72%, să participe la proteste pacifiste;
- 69%, să dezaprobe legile care violează drepturile omului;
- 87% dintre profesori consideră că educația civică este foarte importantă pentru dezvoltarea politică și civilă a elevilor, iar 81% consideră că educația civică este foarte importantă pentru stat.

Referitor la elementele pe care pun cel mai mare accent pe parcursul orelor de educație civică (sau care ar trebui tratate cu mai multă atenție):

- 30% acordă atenție cunoștințelor despre societate, în timp ce 8% spun că ar trebui să acorde mai multă atenție acestora;
- 30% dintre ei afirmă că acordă atenție dezvoltării gândirii critice, iar 34% că ar trebui să acorde mai multă atenție gândirii critice;
- 5% stimulează cooperarea dintre elevi, în timp ce 18% consideră că ar trebui să pună mai mult accent pe aceasta;
- 35% acordă o mare atenție valorilor, iar 40% sunt de părere că acestea ar trebui să fie mai mult în atenția profesorilor;

Opiniile profesorilor privind ceea ce trebuie îmbunătățit (ei au avut de ales trei elemente dintr-o listă de zece, în ordinea importanței acordate).

- 47% consideră că este nevoie de materiale educaționale mai bune;
- 23% afirmă că sunt necesare mai multe materiale;
- 41% consideră necesare cursuri de formare privind metodele de lucru;
- 54% sunt de părere că este nevoie de cursuri de formare privind conținuturile;
- 28% apreciază că ar fi necesare mai multe oportunități pentru proiecte personale;
- 13% afirmă că este nevoie de mai multă autonomie.

Una dintre limitele chestionarului este că nu a cuprins întrebări referitoare la metodele de predare-învățare, prin care elevii aleg subiectele pe care să le discute în clasă și care, conform unor informații din alte surse, sunt adesea utilizate de profesori de etică și societate. O altă dificultate este că această disciplină este, de regulă, predată de profesori care nu au o pregătire suficientă și, de aceea, implicarea lor în această disciplină este scăzută. Conform afirmațiilor consilierilor, participarea în grupurile de studiu este, de asemenea, redusă.

Cercetarea a adus în atenție două aspecte problematice pentru elevi: o relație / atitudine negativă față de instituțiile guvernului și față de imigranți (rezultatele sunt prezentate mai jos), profesorii au și ei o atitudine similară față de guvern și politică. Ei atrag atenția asupra faptului că, dacă încrederea lor în aceste instituții este redusă, pot transfera involuntar (inconștient) această atitudine către elevi.

În multe școli sprijinite de Institutul pentru o Societate Deschisă, se pune accent pe dezvoltarea capacității elevilor de a argumenta și de a participa la dezbateri publice.

4. Concluzii

Reforma curriculum-ului, aflată încă în curs de desfășurare, a inclus aproape toate aspectele relevante legate de educația pentru cetățenie și diversitate, la nivelul **politicii educației, legislației și curriculum-ului**. Aceasta nu înseamnă însă că nu mai sunt nici un fel de probleme în domeniul ECD și MD, care merită menționate.

Un curriculum special pentru elevii romi

După o analiză detaliată a legislației existente, a politicii educației și a curriculum-ului, putem spune că singura lacună pe care am observat-o și care trebuie menționată este necesitatea unui curriculum special pentru copiii romi. Într-adevăr, comunitatea romilor nu este numeroasă, raportat la întreaga populație, iar statul s-a confruntat cu diferite obstacole care nu pot fi depășite ușor. Cu toate acestea, în ceea ce privește educația copiilor romi, Slovenia ar trebui în primul rând să ia măsurile necesare pentru elaborarea unui curriculum special pentru copiii romi, care să permită studierea limbii, istoriei și culturii romani.

Un efort suplimentar pentru a valoriza diversitatea în curriculum

Autorul acestui raport nu este foarte convins că statul nu ar trebui să facă mai mult pentru a pregăti copiii să trăiască într-o societate modernă, multiculturală. O problemă ar putea fi că, după formarea Sloveniei ca stat independent, perspectiva/opinia societății slovene multiculturale a dispărut. În ultimul timp, Slovenia nu a cunoscut mari conflicte etnice și nu este un stat multicultural, comparativ cu Marea Britanie, Canada sau Bosnia-Herțegovina. Mai precis, aceasta este o posibilă problemă, datorată acceptării opiniei că diversitatea nu constituie un subiect căruia să i se acorde o mai mare atenție în curriculum-ul școlar. Adică, studiul recent al AIE a demonstrat că “elevii sloveni au o atitudine puternic negativă față de imigranți” – cu un scor de 9,4, Slovenia este alături de Germania (9,2), Elveția (9,4), Letonia (9,5) și Ungaria (9,5), printre ultimele cinci locuri²⁵. Întrucât nu s-a mai făcut un alt studiu în acest domeniu, referitor la curriculum și la rezultatele acestuia, autorul poate doar specula că programele suplimentare (formarea continuă a profesorilor, proiecte, curriculum, cărți școlare, auto-evaluare etc.), care ar trebui să consolideze valorizarea pozitivă a diversității, nu ar fi necesare.

O analiză mai profundă a conținuturilor și a implicațiilor conceptului de “educație civică”

Am amintit deja interesanta istorie a acestei discipline care, în curriculum-ul din școlile slovene, ar trebui să joace rolul educației pentru cetățenie. Cei familiarizați cu evoluția disciplinei “etică și societate”, după trecerea la noul regim nu vor fi surprinși să afle motivele / cauzele nesiguranței și încercărilor modeste de abordare a acestei discipline și conținutului său, în general, se regăsesc în “opiniile / punctele de vedere ale profesorilor și ale experților”.

Adică, educația civică, văzută ca educație pentru valori, este acum determinată de creșterea permisivității, de metodele educației progresive și de “cultura narcisismului” (Lasch). Din această perspectivă, singurul rol care revine profesorului este de a sprijini dezvoltarea *potențialului uman universal* al fiecărui copil. Educația ar trebui doar să dezvolte și să elibereze potențialul înnăscut al fiecărui elev și să-i dezvăluie propriile valori, maxime, principii, norme și idealuri. Aceasta are urmări asupra statutului educației pentru cetățenie, deoarece profesorii și experții sunt ei înșiși “victime” ale iluziei individualității, prin discursul permisivității. Iluzia *potențialului uman universal* aduce cu ea fantezia că “potențialul universal uman” și “curiozitatea înnăscută” a copiilor va oferi inevitabil conținuturile care vor fi predate ca “educație civică/civism”.

Prin urmare, în ultimii ani, disciplina a supraviețuit de fapt ca “lecții” în care temele erau stabilite de cursanți – “despre problemele tineretului” – și în care discuțiile dintre elevi constituie singura metodă de lucru. Chiar și acum, după reforma curriculum-ului, un număr important de ore din “programa” de educație civică este alocat temelor care s-au dovedit a fi “populare” și “interesante pentru elevi”.

În aceste condiții, ne punem întrebarea “ce cred tinerii sloveni despre sfera politică și viața civică, în general”. În prima jumătate a anilor '90, cercetările au demonstrat că tinerii sloveni nu acordă prea mare importanță politicii, cu excepția identității naționale: “Identitatea națională și implicațiile acesteia constituie de fapt singurele aspecte ale identității politice, al conștiinței politice a tinerei generații”²⁷. Aceeași cercetare privind tineretul, desfășurată în 1993, a indicat schimbări semnificative ale valorilor, în comparație cu rezultatele cercetării derulate la mijlocul decadei anterioare: “În comparație cu anul 1985, anul 1993 indică o reducere a importanței tuturor problemelor legate de emanciparea personală a tinerilor sau de influența lor politică”²⁸. Numai 7,6 procente din tânără generație consideră că problema lor este lipsa influenței politice, care poate fi interpretată ca o deplasare către o atitudine politică. Mai mult, recentul studiu privind educația pentru cetățenie, realizat de AIE în 1999, a arătat că elevii sloveni au cel mai scăzut grad de încredere în instituțiile guvernamentale, dintre cele 28 de țări.²⁹ Ca urmare a acestei atitudini față de domeniul politic și cu “sprijinul” abordării permissive în predarea disciplinei etică și societate, care se conformează preferințelor valorice ale elevilor, educația civică a pierdut multe dintre elementele care sprijineau dezvoltarea cunoștințelor și capacităților civice pentru integrarea și participarea la viața politică, în general.

În consecință, există încă o diferență considerabilă între conținutul educației civice din programa slovenă și cadrul curricular și materialele elaborate pentru predarea educației civice de către Civitas, de exemplu. În Slovenia, este acordată o atenție scăzută consecințelor care duc la înțelegerea instituțiilor democrației și un spațiu redus este alocat pentru familiarizarea cu noțiunile esențiale integrării în viața politică democratică. Este sub semnul întrebării dacă educația civică din școală oferă standardele necesare pentru toți, în viața politică democratică reală. Aceasta ne duce către prima concluzie privind curriculum-ul existent: *chiar și după reforma curriculum-ului este nevoie de o revizuire/ameliorare a curriculum-ului în mod deosebit în privința nucleului educației civice; iar în acest sens expertiza din alte țări ar putea fi de un real folos.*

Următoarele întrebări trebuie formulate acum: De ce noua filosofie a educației a determinat – dacă exagerăm puțin – “devalorizarea sau dezintegrarea conținuturilor”, în special în cazul educației civice? De ce a pus-o într-o situație incomparabilă cu cea a conținuturilor disciplinelor de bază? Și ce s-a întâmplat cu conținuturile de educație civică din alte obiecte de învățământ?

O posibilă explicație ar fi aceea că abordarea permisivă a fost asociată cu aversiunea față de “ideologii”, ceea ce putea avea anumite efecte asupra celor care avuseseră, într-un fel sau altul, legătură cu această disciplină, în anii ’70 - ’80. “etică și societate” s-a născut din disciplina “Educație socio-morală”, care a fost concepută ca educație civică, fiind obligatorie pentru toți elevii, iar scopul era de a dezvolta credința în sistemul socialist. Pe baza evenimentelor sociale și a creșterii libertății de exprimare din anii ’80, această concepție a început să se destrame în școli și printre profesori, iar în cele din urmă a fost eliminată, prin apariția sistemului politic democratic, în noul stat. Obiectul de studiu – și scopul său de a inculca anumite credințe – a fost înțeles din ce în ce mai mult, chiar și de către profesori, ca în doctrinare. Pentru aproape zece ani (anii ’90), în Slovenia, educația civică a părut să poarte stigmatul destrămării iluziei propriilor obiective. Aceasta s-a datorat probabil impicațiilor ascunse ale finalităților sale, de exemplu aceea de a inculca anumite opinii, și nu “circumstanțelor externe nefavorabile”, date de faptul că profesorii și experții *nu îndrăznesc* să formuleze scopuri și conținuturi adecvate educației pentru cetățenie (în special ale educației civice).

Problema este dată de faptul că experiența destrămării unei iluzii a fost prea radicală, ci mai degrabă de faptul că a creat o nouă perspectivă, care a determinat o atitudine rezervată a cadrelor didactice, drept consecință a propriei experiențe.

Astfel, educația civică oscilează între două perspective: pe de o parte, profesorii nu doresc ca ea să însemne în doctrinare, dar, pe de altă parte, nu pot să o considere egală cu alte discipline școlare, la nivelul cunoștințelor și al medierii valorilor. Aceasta se datorează falselor particularități ale scopului în care disciplina a fost concepută ca o excepție printre alte discipline. Cu toate acestea, de ce o disciplină ca educația civică să aibă scopuri total diferite de celelalte discipline? Un posibil “sentiment de vinovăție” al profesorilor și nemulțumirile față de educația civică pot fi înțelese atâta timp cât predarea acesteia este interpretată ca o cerință de predare-învățare a unei iluzii – doar ca inculcare a unor credințe.

Aceasta duce la **o a doua concluzie privind curriculum-ul**, și anume că primul pas către apărarea și continuarea predării-învățării educației civice este, prin urmare, *destrămarea iluziei* că în doctrinarea este sau ar putea fi scopul său principal și exclusiv. De exemplu, profesorii ar trebui să învețe elevii inclusiv despre “locul/țara de origine”, în conformitate cu criteriile obiectivității, spiritului critic și pluralismului. În consecință, programele de formare continuă a profesorilor, lucrul direct cu aceștia și oferirea de materiale educaționale, dezvoltarea cunoștințelor și capacităților de a preda educația civică au o importanță vitală. Fără formare continuă, aversiunea cadrelor didactice față de educația civică, văzută ca educație pentru democrație, nu va fi depășită.

Cealaltă față a aceleiași probleme a ideologiei ar putea consta într-o altă situație, care nu se regăsește însă în Slovenia, dar care ar putea fi întâlnită în celelalte țări în care profesorii și politica educației după sfârșitul ideologiei, acceptă fără spirit critic programele de educație civică importate de la experți din străinătate. Fără a interioriza modul în care noțiunile, capacitățile și competențele specifice educației pentru cetățenie devin funcționale într-un anumit mediu/climat, acestea rămân superficiale – rutina unei noi ideologii “fără o semnificație reală”, atât pentru profesori, cât și pentru elevi. De aceea, am putea pune întrebarea **dacă în țările în care materialele și programele de educație civică sunt implementate de instituții străine** (organizații nonguvernamentale, etc) **li s-a oferit**

acestora suficient sprijin specializat pentru a le adapta la caracteristicile specifice unui anumit mediu.

Mai multe conferințe internaționale au avut loc și au reprezentat un real succes în creșterea interesului pentru educația pentru cetățenie, influențând pozitiv percepția despre aceasta. Una dintre problemele educației civice constă în faptul că acestea nu i se acordă o foarte mare valoare. Astfel, conferințele internaționale la care participă și practicieni nu înseamnă doar o acumulare de expertiză, ci au și un impact pozitiv asupra imaginii acestei discipline școlare. Din perspectiva unui concept mai larg al educației pentru cetățenie, ar trebui evidențiate alte concluzii. Pentru ca un sistem de învățământ reprezintă un promotor al educației pentru cetățenie și al coeziunii sociale, acesta trebuie să funcționeze adecvat, iar școlile să funcționeze conform principiilor democratice. Un sistem de învățământ care funcționează corect depinde în mare măsură de politica educației promovată de guvern. În principiu, una dintre cele mai mari probleme ale politicii educației în noile țări din sud-estul Europei este dată de faptul că acestea sunt țări mici și cu o experiență redusă în politica educației, care este foarte mult influențată de politicieni și de guvern. În consecință, asigurarea calității și stabilității politicii educației trebuie promovată prin seminarii internaționale, workshop-uri, pentru a influența dezvoltarea sistemului de învățământ.

1. Produsul intern brut al Sloveniei, între 1996 – 2000: 3,5%, 4,6%, 3,8%, 5,2%, 4,6% (Biroul pentru Analize Macroeconomice). În 1999, venitul național brut (engl., *gross national income*) pe cap de locuitor a crescut la 10.000 USD (Banca Mondială).
2. Republica Cehă, urmând Slovenia între țările CEFTA, conform acestui indicator a ajuns la 63%, în anul trecut. Dintre țările candidate, Slovenia a obținut cel mai mare succes în reducerea datoriilor, fiind peste media Uniunii Europene (BDP pe cap de locuitor), iar în 1997 a depășit țara cea mai puțin dezvoltată din uniunea Europeană, Grecia, și s-a clasat lângă Portugalia, conform celor estimate (Biroul pentru Studii Macroeconomice, Institutul de Studii Economice Comparate, Viena).
3. Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji, J. Krek (ed.), Ministrstvo za šolstvo in šport, Ljubljana 1995; Cartea Albă a Învățământului din Republica Slovenă, ed. J. Krek, Ministerul Educației și Sportului, Ljubljana 1996. Internet – în limba slovenă și engleză - http://www.sec-educoop.net/portal/id_slo.htm.
4. Šolska zakonodaja (Legislația școlară), Ministerul Educației și Sportului, Ljubljana 1996.
5. Pentru mai multe informații privind reforma învățământului, vezi: Pavel Zgaga, “Politica educației și calitatea învățământului”, în “Căi spre calitatea învățământului”, editată de I. Stronach et al., Institutul pentru o Societate Deschisă – Slovenia, Ljubljana 2000, p. 39-50; Pavel Zgaga, “Dezvoltarea politicii educaționale în Slovenia, 1991 – 2000”, Conferința de educație națională, Institutul pentru o Societate Deschisă – Institutul pentru Politica Educației (Budapesta), Fundația Renașterii Internaționale (Kiev), Academia Ucraineană de Științe (Kiev, 24 – 27 ianuarie 2001).
6. Articolul 64 – Drepturile speciale ale minorităților naționale italiană și maghiară, în Slovenia: “Comunităților naționale autohtone italiană și maghiară și membrilor lor li se garantează dreptul de a utiliza în mod liber simbolurile naționale, pentru a-și păstra identitatea națională, dreptul de a înființa organizații și de a desfășura activități economice, culturale, științifice și de cercetare, precum și activități în domeniul informării și comunicării în masă. Conform legilor, aceste două comunități naționale și membrii lor au dreptul la educație și învățământ în limba maternă, precum și dreptul de a stabili și desfășura activități de educație / școlare. Zonele geografice în care sunt înființate obligatoriu școli bilingve, vor fi stabilite prin lege. Acestor comunități naționale și membrilor lor li se garantează dreptul de a consolida relațiile cu țările de origine. Statul va oferi sprijin material și moral pentru exercitarea acestor drepturi.

Pentru a-și exercita drepturile, membrii acestor comunități vor înființa propriile comunități autogovernate în zonele geografice în care locuiesc. La propunerea acestora, statul le poate autoriza anumite funcții sub jurisdicția națională și poate oferi fonduri pentru exercitarea acestor funcții. Cele două comunități naționale vor fi direct reprezentate în organismele locale de guvernământ și în Adunarea Națională. Statutul comunităților naționale italiană și maghiară și modul în care drepturile lor sunt exercitate în zonele geografice în care locuiesc, obligația de autogovernare locală pentru exercitarea acestor drepturi și drepturile pe care membrii acestor comunități trebuie să le exercite și în afara acestor zone geografice, vor fi reglementate prin lege. Drepturile comunităților naționale și ale membrilor lor vor fi garantate indiferent de numărul membrilor acestor comunități.

Legile, reglementările și alte acte care privesc exclusiv exercitarea drepturilor constituționale și statutul comunităților naționale nu vor fi adoptate fără consimțământul reprezentanților acestor comunități.

7. Legea organizării și finanțării educației (LOFE), articolul 2, în Šolska zakonodaja (Legislația școlară), Ministerul Educației și Sportului, Ljubljana 1996. Pagina web a Guvernului <http://www.mss.edus.si/zakonodaja/F/Z96237FZ.asp>. Toate citatele din LOFE, versiunea în limba engleză (traducere neoficială), sunt luate de pe adresa http://www.see-educoop.net/portal/id_slo.htm
8. “Activități care nu au legătură cu învățământul, pot fi desfășurate în instituții publice de învățământ preșcolar și școlar, numai cu permisiunea directorilor acestora. Activitățile partidelor politice și ale organizațiilor de tineret ale acestora sunt interzise în școli și în grădinițe. Activitățile religioase nu vor fi permise în școlile și grădinițele publice și, cu unele concesii, în școli sau grădinițe particulare.

Activitățile religioase la care se face referire în paragraful anterior acestui articol, includ:

- educația religioasă sau studiul Bibliei diferitelor secte, cu scopul adoptării unei anumite religii;
- activități de învățare, în situația în care conținutul, manualele, formarea profesorilor și alte caracteristici sunt determinate de comunități religioase;
- ritualuri religioase organizate.

La propunerea unui director de școală, ministrul poate permite, în mod excepțional, ca studiul Bibliei sau educația religioasă să aibă loc în școli sau grădinițe publice sau particulare, în afara orelor de studiu obișnuite, în cazul în care nu există alte clădiri/spații adecvate pentru aceste activități, în respectiva comunitate.

Reprezentanții autorităților statului – cu excepția inspectoratelor și agențiilor de audit ale statului – au nevoie de permisiunea directorului pentru a desfășura activitatea (sarcinile de serviciu) în școli sau grădinițe.

O persoană oficială poate intra în localul școlii sau al grădiniței fără permisiunea directorului, dacă acest lucru este autorizat de o lege sau de un decret judecătoresc sau dacă acest lucru este absolut necesar pentru a efectua o arestare sau pentru a populația și/sau proprietatea”(Articolul 72, LOFE).

9. A fost elaborată o primă variantă a documentului “Principii și premise teoretice”, versiunea finală fiind apoi editată de Eva Dolar Bahovec, Zdenko Kodolja, Ljubica Marjanovič Umek, Pavel Zgaga, Mojca K. Šebart, Marjan Šimenc și Janez Krek. În: “Cartea Albă a educației din Republica Slovenă”, editor J. Krek, Ministerul Educației și Sportului, Ljubljana, 1996 – “Principii și premise teoretice” a făcut obiectul unei discuții publice în februarie 1993. Mai târziu, textul a fost prezentat la mai multe dezbateri privind sistemul de învățământ și a fost revizuit de Bojan Borstner, Zdenko Medveš, Braco Rotar și Darko Štrajn.
10. Atribuțiile Consiliilor (Articolul 48) sunt:
  - să numească și să elibereze din funcție directorul școlii sau grădiniței;
  - să adopte programul de dezvoltare al școlii sau al grădiniței, planul anual de activitate și raportul privind implementarea sa;
  - să hotărască introducerea unor standarde mai ridicate sau a altor programe;
  - să discute rapoartele privind problemele din învățământ;

- să ia decizii legate de plângerile privind statutul elevilor, activitățile practice (ucenicia), elevii din învățământul secundar, elevii din școli sau colegii profesionale, adulții;
  - să ia decizii legate de plângerile privind drepturile, îndatoririle și responsabilitățile personalului didactic, prevăzute în contractele de muncă, de plângerile părinților referitoare la activitățile din școli sau din grădinițe;
  - să îndeplinească alte sarcini, stabilite de lege sau de regulament.
11. Consiliul părinților:
- va propune programe, pe lângă cele standard;
  - va aproba propunerile directorului privind alte servicii decât cele standard;
  - va exprima punctul de vedere privind programele de dezvoltare instituțională propuse și planul anual de activitate;
  - va discuta raportul directorului privind problemele educaționale;
  - va discuta plângerile părinților legate de educația copiilor;
  - își va alege reprezentanții în consiliul școlii și al grădiniței;
  - va îndeplini alte sarcini, stabilite de lege sau de alte regulamente.
12. Conform, de asemenea, *Raportului Republicii Slovene privind Articolul 25, paragraful 1, al Convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale*, Comisia Europeană împotriva rasismului și intoleranței (engl., *European Comision against racism and intolerance - ECRI*), Raportul privind Slovenia, Consiliul European.
13. LOFE, articolul 3, desemnează limba slovenă ca limbă de predare-învățare în școli și grădinițe și garantează măsuri speciale pentru minoritățile naționale maghiară și italiană: “În conformitate cu această lege și cu legea specială, școlile și grădinițele care oferă educație și instruire în limba italiană (instituții de învățământ în limba minorităților naționale) vor fi înființate în zonele cu populație slovenă și italiană, care vor fi denumite zone mixte din punct de vedere etnic. În conformitate cu această lege și cu legea specială, instituțiile de învățământ care oferă educație și instruire în limbile slovenă și maghiară (școli și grădinițe bilingve) vor fi înființate în zonele cu populație slovenă și maghiară, care vor fi denumite zone mixte din punct de vedere etnic.
14. Lendava, cu 646 de elevi plus școlile afiliate, cu 32, 33 și 14 elevi; Genterovci, cu 84 de elevi; Prosenjakovci, cu 76 de elevi, plus două școli afiliate totalizând 11 elevi; Dobrovnik, cu 11 elevi.
15. Vincenzo de Castro în Piran (7 clase/72 de elevi și trei școli afiliate: prima cu 4 clase/36 de elevi, a doua cu o clasă/4 elevi și a treia cu 5 clase/47 de elevi), Dante Aligheri în Izola (9 clase/116 elevi) și Pier Paolo Vergerio il Vecchio în Koper (11 clase/149 de elevi și trei școli afiliate: 2 clase/11 elevi, 2 clase/15 elevi și 2 clase/18 elevi).
16. Se așteaptă ca participarea activă în proiect să conducă la:
- relații de colaborare și de prietenie între directori, profesori/învățători, elevi și părinți;
  - sensibilitate față de dezvoltarea limbilor și a culturilor școlilor participante;
  - ameliorarea capacităților de comunicare - o mai bună cunoaștere a limbii de bază în comunicare (limba engleză) și a Internet-ului
  - o mai bună și mai profundă cunoaștere a oamenilor, a regiunilor și a țărilor școlilor participante.
- Esența vecinătății și problemele acesteia vor fi prerogative continue pentru alegerea obiectivelor și a activităților proiectelor. Dorința de a găsi soluții eficiente și active pentru problemele din zonă va fi consolidată.
- A fi diferit determină creșterea curiozității și pavează drumul către eliminarea xenofobiei, lărgind în același timp orizontul cooperării. Diferențele se vor transforma din “sentimentul obstacol” în “sentimentul bogăției și a noilor posibilități”. Toate acestea pot fi obținute prin educația pentru drepturile omului și pentru toleranța contrastelor și conflictelor. În zilele noastre, întreaga lume reprezintă un climat educativ în care tinerii trebuie să descopere propriul mod de viață.
17. Pentru mai multe informații despre proiect, vezi <http://www.asp-mreza.edus.si/kik2001/ang/>
18. Alojz Pluško, Andrej Koren, Andreja Trtnik Herlec, Anita Trnavčević, Darko Zupanc, Diomira Tkalčič, Ivan Lorenčič, Janez Krek, Ljubica Marjanovič-Umek, Mirko Zorman, Mojca K. Šebart, Renata Zupanc-Grom, Slavko Gaber, Vladimir Tkalec, Vlado Milekšič, Zdenko Medveš: *Ugotavljanje in zagotavljanje kakovosti v vzgoji in izobraževanju*, Ministerul Educației și Sportului, Ljubljana 1999.

19. Titlul său a fost dat de o melodie a interpretului sloven Jan Plestenjak, acesta fiind printre primele persoane care au acceptat sa participe in proiect.
20. Ajda, Bohinj, Breženka, Burja, Čebelica, Fara, Gorenje, Jurček, Kavka, Kranjska Gora, Lipa, Medved, Paninka, Rak, Soča, Škorpijon, Strk, Trilobit, Vojsko.
21. Arboretum, Bistra, Čopova hiša, Groharjeva hiša, Ljubljana –Zoo, Zamejstvo, Pohorski dvor, Rakov škocjan, Selo, Velenje.
22. Poročilo o izvajanju “Programa 5000 v šolskem letu 1999/2000” (Program izobraževanja brezposelnih oseb), Zavod RS za zaposlovanje, Ministrstvo za šolstvo in šport, Ljubljana 2001.
23. Barbara Japelj, Mojca Čuček: “Druga mednarodna raziskava uporabe informacijskih in komunikacijskih tehnologij v izobraževanju, IEA/SITES, Pedagoški inštitut, 2000 Ljubljana, p. 90.
24. Ibid., p. 101.
25. Cetățenie si educație în douăzeci și opt de țari, Asociația Internațională de Evaluare, Olanda, 2001, p. 105
26. Vezi Janez Krek, Mojca Kovac Sebart: “Educația civică, valori și experiența destrămării unei iluzii”, Cetățenie si educație civică în societățile democratice (Conferința internațională), ZRC SAZU, Ljubljana, octombrie 1998(ediție canadiană tipărită)
27. Vlado Miheljak, “Mladina vrača pogled”, M. Ule and V. Miheljak, eds., *Pri(e)hodnost mladine* (Ljubljana: DZS, 1995), p.175.
28. Ibid., p. 121.
29. Cetățenie si educație în douăzeci și opt de țari, Asociația Internațională de Evaluare, Olanda, 2001, p. 96.